

**“ÇOCUK HAKLARI”
ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE
CEZAEVİNDE BÜYÜYEN
ÇOCUKLAR**

MAZLUMDER
İstanbul Şubesi

2020

**“ÇOCUK HAKLARI”
ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE’DE
CEZAEVİNDE BÜYÜYEN
ÇOCUKLAR**

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği

Molla Gürani Mah. Şehit Pilot Mahmut Nedim Sk. No: 5 Kat: 4 Fatih / İSTANBUL (Aksaray
Metro Durağı B Kapısı Karşısı)

www.mazlumder.org | mazlumder@gmail.com

+90 (0212) 526 24 40 | Faks: +90 (0212) 526 24 41

MAZLUMDER
İstanbul Şubesi

Çocuk Hakları Komisyonu

2020

Rapora Katkı Sunanlar:

Avukat Merve TALO, **Sosyolog İrem KAVAK**, Avukat Büşra YÜCEL
Avukat Nurdan ÇİÇEK, Avukat Ayşe AKPINAR

Tüm hakları saklıdır. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)'nin izni olmadan, kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

Bu rapor MAZLUMDER ilkeleri gereği, devlet veya devlet dışı kişilerden, kurumsal yahut şahsi hiçbir maddi fon veya finans kullanılmaksızın, MAZLUMDER üye ve gönüllülerinin maddi-manevi emek ve katkılarıyla hazırlanmıştır.

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	4
0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN GELİŞİMİ ve İHTİYAÇLARI	5
Genel Çerçeve de 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişim Düzeyleri	5
Cezaevinde Kalan 0-6 Yaş Grubu Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimleri.....	8
ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER ve MEVZUAT IŞIĞINDA CEZAEVİNDE BÜYÜYEN ÇOCUKLAR.....	10
TÜRKİYE CUMHURİYETİ KANUNLARI IŞIĞINDA CEZAEVİNDE BÜYÜYEN ÇOCUKLAR	14
Çocuklu kadınlara kanunen tanınan imtiyazlar	14
Tutuklu ya da Hükümlünün Cezaevinde Çocuğu ile Kalabilmesine İlişkin Kanuni Düzenlemeler	16
MEVZUATIN UYGULANMASI ve BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDEKİ HAKLARIN TEMİNİ.....	19
CEZAEVİNDE TUTUKLU/HÜKÜMLÜ BULUNAN KADINLARIN VE ÇOCUKLARININ YAŞADIĞI HAK İHLALLERİ.....	22
Çalışmamız kapsamında karşılaştığımız hak ihlalleri	22
Medyaya yansıyan haberler vasıtası ile öne çıkan hak ihlalleri	23
DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER	30
SONUÇ.....	35

ÖNSÖZ

Tüm dünya toplumlarının sosyal sistemleri içerisinde çocuk ve genç nüfusun büyük öneme sahip olduğu bilinmektedir. Toplumun en küçük ve elzem yapı taşı olan aile ise, bu sistemler etrafında etkin role sahiptir.

Dünyaya gelen birey yaşamını idame ettirebilmek için başka bir kişiye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyacı tam anlamıyla karşılayanlar ise anne ve babalardır. Anne–baba–çocuk üçgeninde büyüyen birey, gelişim safhalarının çoğunu olumlu düzeyde tamamlayabilmektedir. Elbette her çocuk için aynı gelişim düzeyini gözlemlemek mümkün olmamaktadır. Buna etken faktörler ise, ailenin eğitim durumu, kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlerdir.

Çocuğun gelişim safhalarının en hızlı gerçekleştiği dönem, 0-6 yaş grubudur. Bu dönemin fizyolojik ve psikolojik gelişime uygun olarak gerçekleşmesi hem çocuğun hem de insanlığın geleceği için önemlidir. Ne var ki eski dönemlerde görülen çocuk işçiliği ve çocuk haklarına müdahaleler üzerinden yaşanan mağduriyetler, günümüzde biçim değiştirerek etkisini devam ettirebilmektedir. Günümüz toplumlarında ailenin konumu, sosyal ve siyasal sistemler içerisinde aileye dönük çeşitli politikaların ortaya çıkması, bu kurumun bir parçası olan çocuk kavramını da önemli hale getirmektedir. Unutmamak gerekir ki bugünün çocukları yarının belirleyicileri olacaklardır.

Her kültür ve her yaşayış, çocuğa farklı anlamlar ve değerler yükleyebilmektedir, ama genel anlamda çocuğun kutsallığı söz konusudur ki bunun nedeni çocuğun masum ve muhtaç olmasıdır. Bu masum ve muhtaçlığın hem psikolojik hem de fiziksel anlamda karşılanabilmesi, aile birliğine dayanır. Aile birliğinin bozulması farklı nedenlerle olabilmektedir. Bu nedenlerden biri de, anne ya da babanın veya her ikisinin cezaevinde bulunmasıdır. Türkiye’de cezaevinde bulunan kadınların çoğunun çocuklu olduğu bilinmektedir. Bu vakıa, çocuk hakları olgusunun bir de bu yönden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Anneleri ile cezaevinde büyüyen çocukların yarın ne durumda olacağı ve toplumun yarınlarına nasıl etki edeceği önemsiz bir mesele olarak görülemez.

Meselenin önemine binaen, MAZLUMDER İstanbul Şubesi Çocuk Hakları Komisyonu bu meseleyi inceleme konusu yapmıştır. Anneleriyle cezaevlerinde büyüyen çocuklarımızın yaşadığı sıkıntılar, mağduriyetler ve hak ihlalleri, çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Normal şartlarda anne veya babanın işlediği suç nedeniyle bir çocuğun cezaevinde bulunması kabul edilemez. Ancak 0-6 yaş grubu bir çocuğun anneye bağlılığı söz konusudur ve bu yüzden çocuğun annenin yanında olması arzu edilmektedir. Tabii bu birlikteliğin en iyi şartlarda gerçekleşmesi gerekir ki, anneye birlikte çocuk da cezalandırılmış olmasın. Yarının teminatı olan çocuk, bir travmayla ve hastalıklı bir kişilikle cezaevinden ayrılmasın.

Cezaevlerine dönük yapılandırma çalışmaları çerçevesinde bu mesele de ele alınmış ve çocukların en iyi şartlarda büyümesi için gerekli düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Fakat sahadaki incelemeler, teorideki çözümlerin pratikte yeterince uygulanmadığını, yaşanan sorunların büyük bir kısmının halen çözüme kavuşmadığını göstermektedir. Kanunlardaki düzenlemelerin yetersiz kalmakta ve çocuklar cezaevi yönetiminin vicdanına kalmaktadır.

Bu sorun görmezden gelinemez. Çocuklar, cezanın infazını sağlamakla görevli memurların anlayış ve insafına terkedilemez. Çocuklarımızın psikolojik, bedensel ve sosyal refahlarını sağlamak, tüm toplumun sorumluluğunda olan bir husustur. Kendi tarihini, kültürünü ve değerlerini bilen ve bu süreçler dâhilinde büyüyen nesillere ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır!

Bu rapor, cezaevlerinde anneleri ile birlikte büyüyen çocuklarımızın yaşadığı mağduriyetleri, problemleri ve hak ihlallerini, çocuk hakları çerçevesinden incelemek üzere kaleme alınmıştır.

Bu çerçevede:

- 1- 0-6 yaş grubu çocukların gelişim safhaları ve psikolojik fiziksel ihtiyaçları ortaya konulmuştur. Bu hususta çocuğun beyin gelişimi, dil gelişimi, karakter gelişimi, beslenme ve motor becerileri ile “bağlanma olgusu” ele alınarak psiko-sosyal gelişimleri incelenmiştir.
- 2- Uluslararası sözleşmeler ele alınarak, Türkiye’deki uygulamalar ile karşılaştırma yapabilme amacıyla bazı dünya devletlerinin, cezaevinde anneleri ile kalan çocuklara yönelik uygulamaları irdelenmiştir.
- 3- Türkiye Cumhuriyeti kanunları ışığında cezaevlerinde, çocuklu kadınlara tanınan imtiyazlar ve tutuklu ya da hükümlü kişinin çocuğu ile kalabilmesine yönelik kanuni uygulamalar ele alınmıştır.
- 4- Mevzuatın uygulanması ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki haklar incelenmiş ve belirli haklar çerçevesinde derneğimize ulaşan hak ihlalleri gözler önüne serilmiştir.
Söz konusu haklar; Hayatta kalma hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkıdır.

- 5- Çalışmamız süresince avukat arkadaşlarımız tarafından birebir yapılan görüşmeler ve medyadaki haberler kapsamında, cezaevinde tutuklu ya da hükümlü bulunan kadınların ve çocuklarının yaşadığı hak ihlalleri ortaya konulmuştur.
- 6- Çalışmaya ilişkin değerlendirmelerin ve bu değerlendirmelere yönelik yapılan çözüm önerilerini sunmakta ve bu durumun ciddiyetini sizlerle paylaşmaktayız.

Ele alınan mevzuların her biri hem psikolojik hem sosyolojik hem de hukuki bağlamda incelenmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan hak ihlalleri ve mağduriyetler göz ardı edilmemeli çözüm için bu bakışa ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. Maksat açık yakalayıp sadece eleştirmek değil bir yaraya derman olmaktır. En iyi tedavi, gerçek boyutlarıyla sorunu gördükten sonra ortaya çıkar.

Rapora yönelik yapılacak her tartışma, olumlu olumsuz her eleştiri, sorunun gerçek boyutlarını görmeye bizi biraz daha yaklaştıracaktır. Mesele sadece belli bir açıdan yapılacak değerlendirmelerle çözümlenemez. Bu çalışma bir yandan MAZLUMDER'in konuya hangi pencereden baktığını gösterecek, bir yandan da yapılacak olumlu olumsuz değerlendirmelerle bakış açısının genişlemesini sağlayacaktır.

Bu hassasiyetle "ÇOCUK HAKLARI ÇERÇEVESİNDE CEZAEVİNDE BÜYÜYEN ÇOCUKLAR" isimli raporumuzu dikkatinize sunuyoruz.

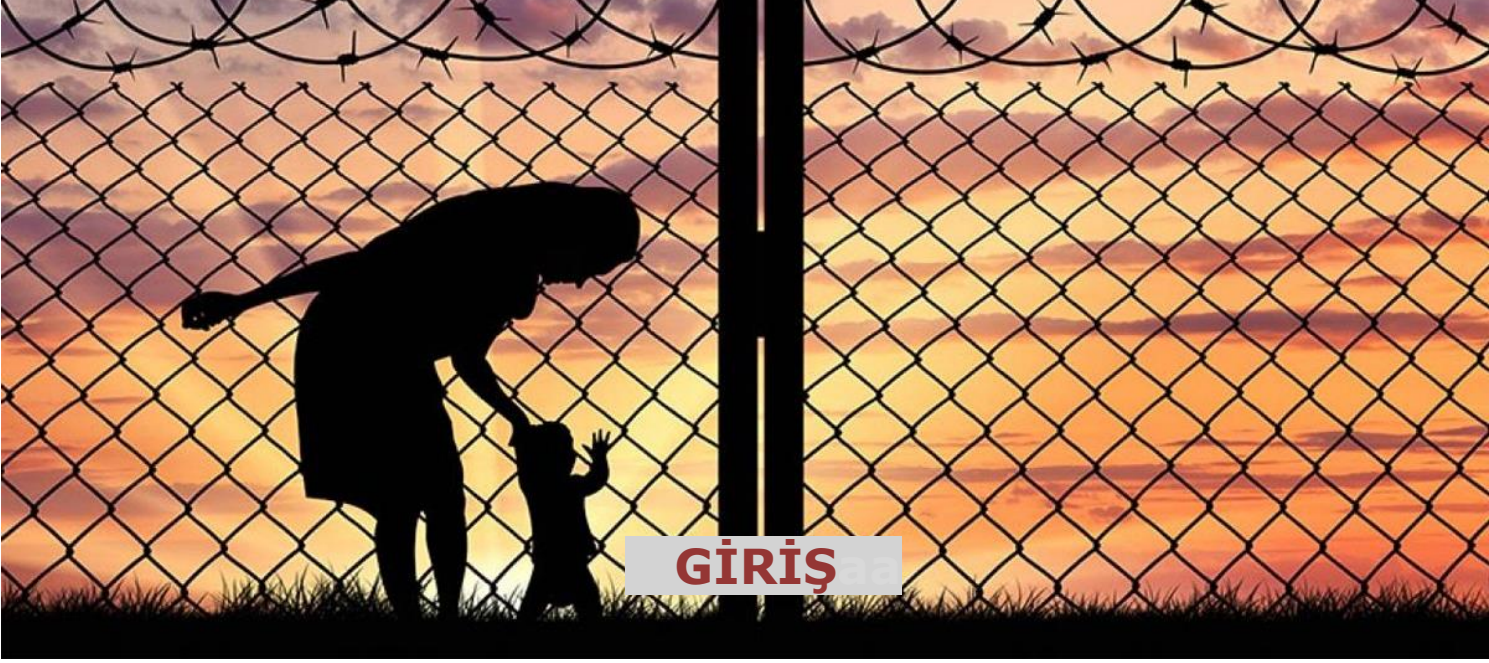
Raporun hazırlanmasında emeği geçen arkadaşlarımız Av. Merve Talo, Sosyolog İrem Kavak, Av. Büşra Yücel, Av. Nurdan Çiçek ve Av. Ayşe Akpınar uzun bir süre bu konu üzerinde çalışmalarını yürüttüler, mağdurlarla görüşerek durum incelemeleri yaptılar ve bu rapor çalışmasını hazırladılar.

Hazırlanan rapor; Av. Mevlana İbrahim Asım Bilir, Nuri Yılmaz ve Resul Uzar'dan oluşan bir komisyon tarafından incelendi ve değerlendirmeleriyle son haline getirildi.

Emeği geçen ve çalışmayı başarıyla tamamlayan arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Çalışmanın temel amacı toplumsal farkındalık oluşturmak ve çözüme kapı aralamaktır; raporumuzun çözümlere katkı yapmasını ümit ediyorum.

MAZLUMDER İstanbul Şubesi Başkanı

Ali ÖNER

GİRİŞ

Çocuk, toplumun geleceğidir; yetişkinlere nazaran daha zayıf ve korunmaya muhtaçtır. Tüm yaşamın şekillendiği 0-6 yaş döneminin fizyolojik ve psikolojik gelişime uygun olarak gerçekleşmesi, çocuğun, dolayısıyla da toplumun geleceği açısından oldukça önemlidir.

Sanayi devriminin başlarında adeta bir meta ve bir çeşit köle gibi görülen çocuk, 20. Yüzyıl itibariyle “yetişkinlerden farklı ihtiyaçları ve korunması gereken hakları” bulunan önemli bir toplumsal katman olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ne var ki ulusal ve uluslararası metinlerde kazanılmış görünen (çocuk) haklar(ı) Türkiye’deki uygulamada zaman zaman kaybedilmektedir. Her gün çok sayıda çocuk hakkı ihlaline uyandırdığımız bir dünyada, ülkemizde de çocuklara yönelik hak ihlallerinin arttığını gözlemlemekteyiz.

Türkiye’de hâlihazırda cezaevinde bulunan her iki kadından birinin anne olduğu gerçeği; çocuk haklarını bir de anneleri ile cezaevinde büyüyen çocuklar yönünden ele almayı gerektirmektedir. Özellikle son dönemlerde cezaevinde kalan bu çocukların, karşılaştığı problemlerin ciddi oranlarda artışı nedeniyle bu mahrumiyetler ve hak ihlalleri artık göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır.

Bu çalışma, kanunlarımızda yeterli düzenleme bulunmayan bu alana dönük olarak hazırlanmıştır. Hakları tamamen cezaevi insaf ve vicdanına bırakılan çocuklarımızın haklarının yeniden düzenlenmesi, çocuğun cezaevi sisteminden ayrı tutulması ve aile ortamından koparılmadan yaşına gereksinimlerine göre gelişimini tamamlayabilmesi amaçlanmıştır.

Bu çerçevede ele alınacak konular şunlardır:

- 0-6 yaş grubu çocukların gelişimi ve ihtiyaçları
- Uluslararası Sözleşmeler ve mevzuat ışığında cezaevinde büyüyen çocuklar
- Türkiye Cumhuriyeti Kanunları ışığında cezaevinde büyüyen çocuklar
- Mevzuatın Uygulanması ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesindeki Hakların Temini
- Cezaevinde tutuklu/hükümlü bulunan kadınların ve çocuklarının yaşadığı hak ihlalleri

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN GELİŞİMİ ve İHTİYAÇLARI

Toplumların geleceğinde çocukların önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Geleceğin sağlıklı olması çocukların sağlıklı gelişimine bağlıdır. Bu yüzden onların haklarını ve refahını düşünmek tüm insanlığın sorumluluğundadır.

İnsan doğduğu andan itibaren çok boyutlu bir gelişim süreci yaşar. Bu gelişimin temelini oluşturan dönem 0-6 yaş aralığıdır. Bebekler dünyaya geldiğinde beyin gelişimi henüz tamamlanmamıştır. İnsanlar hayatları boyunca edindikleri tüm davranış biçimlerinin %70'ini 0-6 yaş döneminde kazanırlar. Nitekim erken çocukluk dönemi ve beyin üzerine yapılan araştırmalara göre yaşamın ilk altı yılı, özellikle beyin yapısının ve işlevinin hızlı geliştiği bir dönemdir. Doğru deneyimler, doğru mekânlarda ve doğru zamanlarda beynin potansiyelini ortaya çıkarabilmektedir.

Çocuğun 0-6 yaş aralığında beyin ve duygusal gelişimini geliştirecek ve şekillendirecek olumlu uyarılara maruz kalması önemlidir. Bu yaş döneminde çocukların, özellikle bebeklik döneminde çevresindeki her şeyi beynine kaydedip, 2 yaş itibarıyla beynine kaydettiklerini taklit etmeye, 6-7 yaş sonrası ise taklit ettiklerini davranışa dönüştürmeye başladığı bilinmektedir.

Genel Çerçeve 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişim Düzeyleri

- *Beyin Gelişimi*

0-3 yaş arası dönem, çocukların bilinç dışı olarak çevresindeki her şeyi kaydettiği “emici zihin” dönemidir. Emici zihin ilkesi, çocuğun zihinsel potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlar. 3-6 yaş arası dönemde ise bilinç dışı olarak öğrendiklerini taklit etmeye başlarlar. Bu yüzden cezaevindeki çocuklar hükümlü veya tutuklu insanların yanında en basit düzeydeki kötü örnekleri dahi hafızalarına kaydedebilmektedir. Bu süreçte zihne işlenenler çocuğun hayata bakışını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve karakteri bu yönde oluşabilmektedir.

0-6 yaş arası dönemde çocukların beynindeki nöronlar çok hızlı hareket eder. Doğuştan gelen kalıtsal özelliklere, deneysel yaşantılar ve uyarılara maruz kalmaları da eklendiğinde, beyin gelişimleri olumlu yönde ilerler. Bu dönemde çocukların nörofizyolojik mekanizması açıktır, algıları güçlüdür ve öğrenme gücü en yüksek seviyededir. Dolayısıyla çocuğun dış dünya ile etkili iletişimde olması öğrenme düzeyini geliştiren bir faktördür. Cezaevinde büyüyen çocuk ele alındığında ise, çevresel faktörlere bağlı olarak öğrenim düzeylerinin gelişiminde aksaklıklar yaşanabilmektedir. Çünkü genel olarak çocuklar olumsuz durum ve tavırlara maruz kalmaktadır. Bu da tüm süreçleri etkisi altına alabilmektedir.

- ***Dil Gelişimi***

Dil gelişimi, bireyin çevresi ile etkileşimini sağlamaktadır. Bu yıllarda çocuğun dil gelişiminin, konuşma becerisinin ve kelime haznesinin zenginleştiği bilinmektedir.

Kendini ifade edebilen çocuk, artık dış dünyaya daha fazla açılım göstermekte ve sosyalleşmeye başlamaktadır. Bu dönem, çocukların kendilerini ve çevreyi keşfettikleri ve öz güvenlerini kazandıkları dönemdir. Cezaevlerinde kalan çocukların dış dünyaya ilişkin algılarının ve akranları ile iletişimlerinin düşük seviyede olması iletişim becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

- ***Karakter Gelişimi***

Kavramsal olarak karakter, bir nesnenin, bir bireyin ya da topluluğun kendine özgü olan, onu başkalarından ayıran temel belirti ve onun davranışlarını belirleyen ana özelliktir.

Her bireyin doğumu ile gelen genetik bir mirası vardır. Bu genetik mirasın bir kısmını ise bireyin kişilik özellikleri oluşturmaktadır. Bazı yapısal özellikler kişilik özelliklerini oluşturacak taşların temelini atarken, erken çocukluk deneyimleri, anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumları, çevresel etmenler, krizler ve travmalar da kişilik oluşumunda önemli bir yere sahiptir.

0-3 yaş arası dönem çocuğun ihtiyaçlarının karşılanabilmesinde anneye veya bakımı üstlenen kişiye bağımlı olduğu dönemdir. Bu dönemin sonuna doğru kişilik gelişiminin ilk adımı atılır. Bu dönem "2 yaş sendromu"nu da barındırmakla birlikte çocuğun farklı davranış yaklaşımlarını sergilediği bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı geçilebilmesi için ebeveynlere düşen rol, çocuğun gelişme, büyüme ve var olma çabalarına ket vurmadan, belirli kurallar ve sınırlar içerisinde onu desteklemek olmalıdır. Bu dönemin bir keşif süreci olması sebebiyle çocuğun güvenliği gözetilerek yeni tecrübeler kazanmasına olanak tanınmalıdır.

4-6 yaş aralığında ise çocukta dışa yönelik gözlemlenmektedir. Bu dönemdeki kişilik gelişimi ben-merkezcilikten çevreye doğru bir yöneliş oluşturmaktadır. Birey çevreden deneyimlediklerini, ailesinden öğrendiklerini, edindiği değerleri ve kuralları bu dönemde bilince kaydeder ve yerleştirir. Deneyimlediği ve kayıt altına aldığı her şey ileriki yaşlarda referans alacağı noktalar olacaktır. Kişilik gelişiminin sağlıklı bir şekilde ilerleyiş gösterebilmesi elzem bir konudur. Bunun

temelini oluşturabilecek şey ise özgüven gelişimidir. Kendi farkındalığını oluşturmak ve bu anlamda istek ve ihtiyaçlarının farkında olmak, farkındalıklarını dile getirebilme yetisi, hayata ve olaylara bakış açısı bu anlamda geliştirebileceği hususlardır.

- **Beslenme**

İnsanın, dünyaya geldiği andan itibaren hayatını devam ettirebilmek için gerekli olan ihtiyaçlarından biri de beslenmedir. Sağlıklı olarak dünyaya gelen bebek yeterli ve dengeli beslenme ve iyi bir bakımla sağlıklı bir çocuk olarak büyür ve gelişir. Her yaş grubunda olduğu gibi 0-6 yaş grubu çocukların da besin ihtiyaçları değişkenlik gösterebilmektedir. Anne sütünden ek gıdaya geçiş yapan çocuklar farklı besinler arasında ayırım yapmaya başlamaktadır. Ek gıdalar (meyve, sebze, püre, vs.) çocuğun fiziksel bünyesi göz önüne alınarak kullanılmalıdır, alerji ya da dışı vuran besin maddeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Gelişmekte olan bireyin vitamin ihtiyaçlarının farklı besin gruplarından dengeli bir şekilde karşılanıyor olması önemlidir. Bu dönemde yaşanan eksikliklerin yeri, ileriki yaşlarda kolaylıkla karşılanamamaktadır.

Bireylerin sağlığı tüm toplumun sağlığını oluşturmaktadır. Yetişkinlerin yeterli ve dengeli beslenme alışkanlıklarını edinebilmesi ve bu alışkanlıkların çocuklara yerleştirilebilmesi sağlanmalıdır.

- **Motor Gelişim**

Dünyaya gelen her birey, anne karnında iken fiziksel olarak gelişmeye başlar. Dünyaya geldiğinde de bu gelişim hızlanarak devam eder. Çocuğun hareketlerinin büyük bir kısmı zamanla organların bilinçli kullanılması ile motor becerilere dönüşür. Örneğin nefes alıp vermek kişinin hayatı boyunca istemsiz olarak süregelen bir harekettir. Farklı el becerilerine sahip olmak ise organların kullanımının bilinçli olması ile yapılan eylemlerdir. Bunlar “psikomotor gelişim” çerçevesinde değerlendirilmektedir. Fiziksel gelişim ince ve kaba motor becerilerinin gelişimine bağlıdır. Kaba motor becerileri, çocuğun büyük kas gruplarını kullanarak hareket etme becerileridir. İnce motor beceriler ise küçük kas gruplarını, el ve parmakları kullanarak yapılan hareketleri kapsar. Küçük nesnelere tutup bir kutuya atmak, yazı yazmak, resim çizmek, düğme ilikleme, ayakkabı bağcığı bağlamak ince motor becerileridir.

Her gelişim alanında olduğu gibi fiziksel gelişimin de sağlıklı devam edebilmesi için bebek ve çocuğa doğru zamanda doğru uyaranların sunulması gerekir. Fiziksel gelişimin doğru şekilde desteklenebilmesi için bebek veya çocuktan hangi yaşta hangi becerilerin beklenmesi gerektiğini bilmek gereklidir. Her çocuğun gelişim seyri farklılık gösterebilir. Ebeveynler, hem bu gelişim özelliklerini hem de çocuğun özelindeki gelişim seyri göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla ebeveynlerin, çocuğun gelişimine bilinçli olarak katkı sağlamaları, çocuk açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.

- ***Anne-Baba-Bebek Üçgeni ve "Bağlanma" Olgusu***

İnsan, doğası gereği bağlanma ihtiyacı duymaktadır. Bunun için temel duygu ise güven duygusudur. Çocukların benliklerini tanıyabilmesi ve kimliklerini oluşturabilmesi için en önemli yapı "güvenli bağlanma" olgusudur. Yaşamın ilk iki yılında anne ile çocuk arasındaki bağ, bireyi yaşamı boyunca ayakta tutacak bir güç olarak bilinmektedir. Bireyin doğumundan itibaren anne ile olan bağına, baba doğrudan ve dolaylı olarak etki edebilmektedir. Bu süreçte çocuğun anne ile daha fazla bağ kurduğu gözlemlense dahi, baba figürünün varlığı ve tavrı ileriye dönük kalıcı bir etki bırakmaktadır. Bu bağ bebeğin sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimini desteklemekte ve yetişkin birey olduğunda kuracağı ilişkileri, dünya görüşünü, benlik algısını ve kişiliğini etkilemektedir. Yapılan son araştırmalarla yaşamın özellikle ilk yıllarında olan çocuğun annesi ile birebir fiziksel ve dahi duygusal temasta bulunmasının güvenli bağlanmayı sağladığı kanıtlanmıştır. Bu nedenle çocuğun gerek gelişiminin olumlu yönde ilerleyebilmesi gerekse toplumun geleceği açısından umut taşıyabilmesi için güvenli bir ortamda yaşaması gerekmektedir.

Bağlanmanın en önemli unsuru bebeğin ihtiyaçlarının, bakım veren kişi tarafından anlaşılması ve uygun şekilde karşılanmasıdır. Anne ve babanın, bebek ile iletişim kurabilmesi ve ihtiyaçlarını anlayabilmesi sağlıklı bir bağ kurulabilmesi için oldukça önemlidir. Ebeveynleri ile güvenli bağlanma gösteren çocuklar, hayatlarında karşılaşılabilecekleri olumsuz duyguları kontrol etmede ve stresle başa çıkmada daha başarılı olabilmektedirler. Bu yaş grubundaki çocukların anne ve babaları ile sağlıklı bir iletişim kurabilmiş olmaları, çocukların eğitim hayatına ve akranlarıyla olan etkileşimine olumlu katkı sunmaktadır.

Cezaevinde Kalan 0-6 Yaş Grubu Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimleri

Çocukların, yetişkinlerden farklı bedensel ve ruhsal işleyişlerinin olduğunu bilinmelidir. Her insanın farklı özellik veya karaktere sahip olması gibi, yetişkinler ve çocuklar arasında da bu yönde önemli farklılıklar vardır. Çocuklar sürekli bir büyüme ve gelişme içerisindeydirler. Dolayısıyla çocuğun bakımının sadece ebeveynlerin değil, tüm toplumun sorumluluğunda olduğunu da önemsemek gerekir.

Çocuk haklarına ilişkin merkezde yer alan husus, çocuğun hak ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmasıdır. Çocuk benliğinde en olumlu etki yapan hususlardan biri aile birliğidir. Bu olumlu etki, çocuğun gelişim safhalarının her birine sirayet etmektedir. Sağlıksız bir ortamda büyümek zorunda kalan çocuklarda ise kişilik oluşumu, zihinsel gelişim ve motor gelişimin olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Bu çocuklarda ciddi bir güven problemi, içine kapanma gibi durumlar gözlemlenmektedir. Çocuğun yüksek yararı düşünülerek aile birliğini sağlamak öncelenmelidir.

Türkiye’de halen 0-6 yaş grubu 800’ü aşkın çocuğun cezaevlerinde anneleri ile birlikte kaldığı bilinmektedir. Bu yaş grubu çocuğun anne ile birlikte olması elzemdir fakat, bakımını üstlenebilecek baba veya aile fertlerinden birilerinin olması halinde, çocuklar annelerinden ayrı bir şekilde de yaşayabilmektedirler. Cezaevinde doğan ya da sonradan anneleriyle orada

yaşamaya başlayan çocuklar, sistemin felsefesine ve şartlarına uymadıkları için eğreti durdukları bir ortamın içindedirler. Kurallar “suçlu” yetişkinlere göre oluşturulmuştur fakat aynı kurallara çoğu zaman çocuklar da uymak zorunda kalmaktadır. Cezaevindeki sağlık ihtiyaçları genellikle çocukların sağlık ihtiyaçlarına göre düzenlenmemiştir. Cezaevi çocukları dışarıda bulunan akranlarıyla karşılaşma ve iletişim kurma şansı bulamamaktadır. Katı ve cezalandırıcı ortam çocukların psikolojik gelişimlerine ve akıl sağlığına kalıcı zararlar verebilmektedir. Cezaevlerinde farklı suç tiplerini öğrenebilmekte, bir “suç” ve “ceza” algıları olduğu gibi ileriye dönük yanlış örneklenme durumu yaşayabilmektedir. Cezaevinde yaşayan bir çocukta ruhsal anlamda, korku, öfke ve güvensizlik duygusunun ağır olarak içselleştirildiği gözlemlenmektedir. Bireyin karakteristik özelliğinin bu yaşlarda geliştiği göz önüne alınırsa, kaybın büyüklüğü daha net anlaşılacaktır. Kendisi psikolojik desteğe ihtiyaç duyan anne, çocuğun durumuyla yeterince ilgilenemeyebilmektedir.

Bu çocuklar ister cezaevinin uygun olmayan koşullarında ama annelerinin yanında kalsın, ister diğer akrabalarının ya da devlet kurumlarında, iyi şartlarda ama annelerinden uzak bir şekilde kalsın, annenin ceza sürecine ve sonrasına ortaklık etmektedir. Bu da hukuktaki suçun ve cezanın şahsiliği ilkesine ters düşmektedir ve Türkiye’nin de tarafı olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin, “her tür işlemde çocuğun üstün yararının gözetilmesi gerektiği” ilkesine uymamaktadır.

Ancak cezaevinde anneleri ile yaşayan çocuklara bakıldığında, bunların birçok ihtiyaçları yaşın gereksinimlerine göre karşılanmadığı gibi, güvenli olmayan ve şiddet içeren bir ortamda gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Bu çocuklar oyundan büyük ölçüde uzak büyümekte, sürekli suçlar hakkında konuşulan bir ortamda güvenli bağlanmak istediği annesine dahi güvenememektedir. Halbuki cezaevi yaşam koşullarının çocuklara ait kısmında titiz ve dikkatli bir düzenleme yapılarak sıkıntının giderilmesi mümkündür. Kanunlarda değişiklik yapıp, cezaevindeki çocukların yaşam koşulları yasal bağlayıcılığa kavuşturduğunda, birçok şey farklılaşabilir. Cezaevi felsefesinden ayrı bir şekilde ele alındığı ve cezaevi şartlarından farklı şartlar oluşturulduğunda, mevcut olumsuzluklar büyük ölçüde azaltılabilir.

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER ve MEVZUAT IŞIĞINDA CEZAEVİNDE BÜYÜYEN ÇOCUKLAR

Çocukluk tanımını tarihsel bir süreç içerisinde ele aldığımızda her dönemin kendine ait bir çocukluk algısı olduğunu görmekteyiz. Çocukluk insanoğlunun yaşam serüveninin doğal ve değişmez bölümlerinden biridir ve sosyo-kültürel bir kavramdır. Roma döneminde özel bir tanımlamaya sahip olmayan ve ebeveynlerinin mülkiyeti olarak görülen çocuklar Rönesans döneminde yetişkinlerden farklı bir grup olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bu dönemlerde çocuğun tüm sorumluluğu ve koruma görevi ailesinde kabul edilmekte, devletin herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktaydı.

Çocukların haklarının uluslararası ortamda korunması amacıyla bir sistemin gerekli olduğu düşüncesi ilk defa 1894 yılında Jules de Jeune tarafından ileri sürülmüştür. Ancak Birinci Dünya Savaşı nedeniyle çalışmalar askıda kalmıştır. Çocukların erişkinlerden farklı fizyolojik ve psikolojik özellikleri olduğu, sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği, çocukların bakımının toplumun sorumluluğu olduğu ve herkesin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesi ise, 26 Eylül 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile şekillenmiştir. Ancak bu kez de İkinci Dünya savaşı nedeniyle bildiri kâğıt üzerinde kalmıştır. Savaş sonrasında, Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde çocuklara ilişkin hakların bulunduğu belirtilmiş ve 20 Kasım 1959 tarihinde 10 maddelik "Çocuk Hakları Bildirgesi" yayınlanmıştır.

Yayınlanan bildirgelerin uluslararası bağlayıcılığının bulunmaması nedeniyle çocukların kötü yaşam koşullarını ortadan kaldırmak amacıyla 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"yi hazırlamıştır.

Sözleşme en çok ülke tarafından, en hızlı şekilde kabul edilen insan hakları sözleşmesi olup çocuklar için evrensel insan hakları standartlarını belirlemektedir. Ancak standart belirleme usulündeki bu başarı, standartların hayata geçirilmesi konusunda -aradan geçen 30 yıla rağmen- gösterilememiştir.

Sözleşme genel olarak 18 yaşına kadar olan bireyleri "çocuk" olarak tanımlar ve "hayatta kalma hakkını", "eksiksiz biçimde gelişme hakkını", "zararlı etkilerden, istismar ve sömürüden korunma hakkını", "aile, kültür ve sosyal yaşama tam olarak katılma haklarını" güvence altına alır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, her biri ayrı bir hakkı özetleyen 54 maddeden oluşmaktadır. Haklar dört gruba ayrılmıştır: (i) hayatta kalma hakkı, (ii) korunma hakkı, (iii) gelişme hakkı ve (iv) katılma hakkı.

Bu haklar sözleşmenin tarafı 196 ülkedeki tüm çocukları kapsamaktadır. Her ne kadar cezaevinde anneleri ile yaşayan çocuklarla ilgili doğrudan bir düzenleme bulunmasa da, sözleşmede yer alan haklar cezaevinde yaşayan çocuklar için de geçerlidir. Çocukların içinde bulunduğu her sistem, sözleşmenin 3. maddesi uyarınca çocuğun üstün yararı gözetilerek inşa edilmeli ve denetlenmelidir.

Madde 3:

Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Çocuğun içinde bulunduğu her sistemin diğer tüm etkenlerden bağımsız olarak öncelikle çocuğun üstün yararına göre inşa edilmesi taraf olduğumuz bu maddenin tartışılmaz bir gereğidir. Dolayısıyla, konu cezaevi olduğunda her ne olursa olsun öncelikle çocuğun üstün yararı gözetilerek hareket edilmelidir.

Türkiye'deki uygulamaya geçmeden önce mukayese edebilmek adına dünyadaki bazı ülkelerin, cezaevinde anneleri ile kalan çocuklarla ilgili uygulamalarına değinmek yerinde olacaktır.

ÜLKE	YAŞ ARALIĞI	UYGULAMA
Belçika	0-3 yaş	Çocuklu kadınlara özel tesisler bulunmaktadır.
Cezayir	0-3 yaş	Çocuk 3 yaşına kadar anne ile birlikte cezaevinde kalabilmektedir. Ancak çocuğun babası da cezaevinde ise annenin hapis cezasının infazı çocuk 24 aylık olana kadar ertelenmektedir.

Finlandiya	0-2 veya 3 yaş	Hem babalar hem anneler cezaevinde çocukları ile kalabilir. Hapishanelerde aile birimleri vardır.
Fransa	0-18 aylık	Annenin isteği üzerine komisyon kararı ile 18 aydan sonra da yanında kalmasına izin verilebilir.
Irak	0-3 yaş	Hapishanelerde anne-çocuk için özel birimler bulunmamaktadır.
İngiltere	0-9 veya 18 aylık	Anne-çocuk üniteleri vardır ancak kapasite sınırlı olduğu için belli şartlarda kabul edilmektedir.
İrlanda	0-1 yaş	Bu yaş sınırı emzirmeyi kolaylaştırmak için konulmuştur.
İspanya	0-3 yaş	Anne-bebek üniteleri vardır.
İsveç	0-1 yaş	Yasada cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Hem anne hem de baba 0-1 yaş bebeği ile cezaevinde kalabilir.
İsviçre	0-3 yaş	Özel anne-çocuk cezaevleri vardır.
Kenya	0-4 yaş	Çocuk gündüz bakım evleri mevcuttur.
Meksika	0-6 yaş	Şu anda yaklaşık iki bin çocuğun tutuklu anneleriyle Meksika'da cezaevinde yaşadıkları tahmin edilmektedir.
Norveç	izin verilmiyor	İmkân varsa ev hapsi uygulanmaktadır.
Pakistan	0-6 yaş	Kayıtlara göre 10 yaşına kadar kalan çocuklar olduğu bilinmektedir. Özellikle kadın kocasına yahut kocasının ailesine karşı suç işlemişse çocuğa bakacak kimse bulamadığında cezaevi yönetimleri esneklik sağlayabilmektedir.
Yeni Zelanda	0-2 yaş	Yaş sınırı başlangıçta 6 aya kadar iken, 2011 tarihinde 2 yaşa çıkarılmıştır. Annenin bebeği ile cezaevinde kalabilmesi için; Anne çocuğun birincil bakıcısı olmalı, çocuklara yönelik cinsel veya şiddetli suç içeren bir mahkûmiyeti olmamalı ve herhangi bir akıl sağlığı veya madde bağımlılığı olmadığını tanımlamak için taramadan geçmelidir.

		Ayrıca birlikte kalmanın çocuğun yüksek yararına hizmet etmesi ve çocukla ilgili bir mahkeme kararıyla tutarsız olmaması gerekmektedir. Hapishanelerde anne-bebek üniteleri inşa edilmiştir.
Yunanistan	0-3 yaş	Hapishanedeki özel tesislere yerleştirilirler.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere konuyla ilgili yeknesak bir düzenleme olmadığı gibi birkaç ülke dışında çocuğun üstün yararına hizmet eden uygulama da bulunmamaktadır. Hedefimiz bu rapor çalışması ile Türkiye'nin tüm dünyaya örnek olacak bir uygulamaya sahip olmasının sağlanmasıdır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ KANUNLARI IŞIĞINDA CEZAEVİNDE BÜYÜYEN ÇOCUKLAR

25 Milyon çocuğun olduğu ülkemizde çocuk hakları, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Her ne kadar son yıllarda çocuk hakları alanında yasal düzenlemeler yapılırsa da uygulamanın yeterli olmadığı ve gerekli denetimlerin yapılmadığı görülmektedir.

Çocuklu kadınlara kanunen tanınan imtiyazlar

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un (5275 sayılı Kanun) 16. Maddesinin 4. Fıkrasına göre:

“Hapis cezasının infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz olunur.”

Maddede yer alan altı aylık sürenin oldukça az olduğu, en azından emzirme süresi dahilinde doğumdan itibaren iki yıl geçmemiş bulunan kadınlar hakkında hapis cezasının infazının ertelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu kanaatimizi kısmen karşılayan ve 14.04.2020 tarihinde kabul edilen 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunun 19. Maddesi ile bu fıkranın ilk cümlesine “itibaren” ibaresinden sonra gelmek üzere “bir yıl” ibaresi eklenmiştir. Yapılan değişiklikle, anne ve çocuğun yüksek yararı gözetilerek “altı aylık” geri bırakma sınırı “bir yıl altı aya” çıkarılmış, böylelikle anne ve çocuğun ceza infaz kurumuyla daha geç karşılaşmaları amaçlanmıştır. Altı aylık sürenin bir yıl arttırılarak doğumdan itibaren bir yıl altı ay süresince çocuğun anne ile ev ortamında olmasını sağlayan bu kanun değişikliğinin istisnasız uygulanarak cezaevindeki doğumların ve doğumdan sonra bebeğin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının sağlanamaması sorunlarının önüne geçmesini umuyoruz.

Aynı kanunun 116. Maddesi bu hükmün “tutuklular” hakkında da uygulanacağını belirtmiştir.

Ancak her ne kadar kanun değişikliği ile sürede bir iyileştirme yapılmışsa da, bugüne kadar süreden ayırık olarak kanun hükmünün uygulanmasında özellikle suçun niteliğine göre farklılıklar gözlemlenmiştir. Örneğin 2016 yılında ilan edilen olağanüstü hâl döneminde hamile yahut yeni

doğum yapmış kadınlar da tutuklanmış ve cezaları infaz edilmiştir. Ayrıca tutuklanacağını öngören bazı kadınların bu dönemde acil bir şekilde hamile kaldıkları ve çocuklu kadınlara tanınan imtiyazlardan yararlanmaya çalıştıkları adli mercilerce iddia edilmiştir. Bu durum kolluğun ve adli makamların tutumuna gerekçe oluşturmuş, OHAL dönemindeki tutumun (neredeyse) kalıcı hale gelmesine yol açmıştır. Oysa mesele iddia edilen istismar örneklerine kurban edilemeyecek kadar önemlidir. Ceza infaz sisteminin, şartları sağlayan her kadın hakkında bu emredici hükümleri istisnasız uygulamaya çalışması, çocuğun üstün yararı öncelikli olmalıdır.

Anayasa Mahkemesinin 28.06.2016 kararı bu maddeyi desteklemektedir. Kararın ilgili kısmı şu şekildedir: *“Başvurucunun 2 yaşındaki çocuğu ve özellikle de 4 aylık bebeğiyle birlikte kapasitenin oldukça üzerinde hükümlünün bulunduğu ve yeterli imkânları bulunmayan bir ceza infaz kurumunda tutulmaya devam etmesi, gerek başvurucunun gerekse çocuklarının maddi ve manevi bütünlüğü bakımından ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Dolayısıyla kamu makamlarının çocukların yüksek yararı da gözetilerek uygun tedbirleri alması gerekmektedir.”* Ancak uygulamada durum maalesef böyle değildir. Bu durumda olan çoğu kadına bu madde resen uygulanmadığı gibi talep edildiğinde dahi ya reddedilmekte ya da uzun süreler sonra -kanunda belirtilen süre geçtikten sonra- hapis cezasının ertelenmesine karar verilmektedir.

Hâlbuki 16. maddenin 4. fıkrasının gerek eski hali gerekse 7242 sayılı kanun ile yapılan değişiklikten sonraki hali emredici hükümdür. *“Hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı ile mahkûmiyet hükmü olmayan herkesin masum olacağı”* karinesine göre 116. madde, Anayasanın 19. ve AİHS'nin 5. maddeleriyle birlikte değerlendirildiğinde, hamile ve bir yıl altı aydan küçük bebeği olanların tutuklanmasını ve cezasının infazını yasaklar. Bu tartışılmaz bir kural olarak görülmelidir. Dolayısıyla süre yönünden yapılan iyileştirme sadece kanun metninde kalmamalı, bu konuyla ilgili uygulamalarda da iyileştirmeler yapılmalı ve uygulama etkin bir şekilde denetlenmelidir.

Çocuklu kadınlara kanunen tanınan bir diğer imtiyaz ise 5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesinde öngörülmektedir. Buna göre;

“Sıfır-altı yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler” için denetimli serbestlik kararı verilebilir.

7242 sayılı Kanunun 52. Maddesi ile 5275 sayılı Kanunun geçici 6. Maddesinin 2. fıkrası *“30/3/2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından, Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82 ve 83), cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103,104 ve 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132,133,134,135, 136, 137 ve 138) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere; Sıfır-altı yaş grubu çocuğu bulunan kadın hakkında 105/A maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan ‘iki yıllık’ süre, ‘dört yıl’ olarak uygulanır”* şeklinde değiştirilerek sıfır-altı yaş çocuğu bulunan kadınlar yönünden denetimli serbestlik süresi arttırılmıştır.

Bu değişiklikle süre yönünden yapılan iyileştirmeyi olumlu bulmakla birlikte bazı suçların kapsam dışı bırakılmasının, “çocuk” açısından ayrımcılığa neden olduğunu belirtmek gerekir. Bu

şekilde suçlar yönünden yapılan ayrımcılık hükümlü olan anneye bağlı olarak çocuğu da etkilemektedir. Annesi başka suçtan hükümlü olan çocuk, annesinin koşullu saliverilmesine dört yıl kala cezaevinden çıkabiliyorken, kanunda kapsam dışı bırakılan suçlardan annesi hükümlü olan çocuk iki yılını daha cezaevinde geçirmek zorunda bırakılmaktadır. Suçun sonuçlarını annesi ile kalan çocuğa da yükleyen bu maddeyi çocuğun üstün yararına uygun bulmamaktayız. İnfaz sürecinde yaşanan bu ayrımcılık, suç ne olursa olsun sıfır-altı yaş arasında çocuğu bulunan kadınlar yönünden ortadan kaldırılmalı ve denetimli serbestlikten faydalanmalarına imkân verilmelidir. Hâsılı raporumuz süresince dile getirmeye çalıştığımız gibi; bir sistemin içerisinde çocuk varsa, o sistem çocuğun yararı üzerine inşa edilmelidir.

7242 sayılı Kanun ile 5275 sayılı Kanunda cezaevinde annesi ile birlikte kalan çocuklar hakkında yalnızca bu iki maddede süre yönünden iyileştirme yapılmıştır. Rapor kapsamında dikkat çektiğimiz sıkıntılar, maalesef bu iki maddenin değişikliğiyle giderilemez. Konunun tümünden incelenip “çocuğun üstün yararı” temelinde yeni bir sistem inşa edilmesi gerektiğini, inşa edilen sistemin ise kişilerin vicdanına kalmayacak şekilde denetlenmesini önemle belirtmek isteriz.

Tutuklu ya da Hükümlünün Cezaevinde Çocuğu ile Kalabilmesine İlişkin Kanuni Düzenlemeler

5275 sayılı Kanun’un “Hükümlünün bakıma muhtaç çocuklarının barındırılması” başlıklı 65. Maddesinde;

(1) “Anaları hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş grubundaki çocuklar, annelerinin yanında kalabilirler. Bu çocuklar gündüzleri ceza infaz kurumu bünyesindeki veya Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu veya diğer kurum ve kuruluşlara ait kreş ve gündüz bakımevlerinde barındırılırlar.

(2) Annelerinin yanında kalan çocuklara, yaş ve durumlarına ve ihtiyaçlarına göre yiyecek ve içecek verilir.

(3) Üç yaşını doldurmuş çocuklar, hâkim kararıyla çocuk yuvalarına veya yetiştirme yurtlarına yerleştirilebilirler. Bu çocukların belirlenecek bir program ve usule göre zaman zaman anneleriyle temasları sağlanır.

Hükmü yer almaktadır. Madde içeriğine bakıldığında düzenlemenin oldukça yüzeysel ve yoruma açık olduğu anlaşılmaktadır. Maddenin gerekçesi ise şu şekildedir;

“Madde iki esası saptamaktadır; anne bakımına muhtaç olan sıfır - altı yaş grubundaki çocukların gereksinimlerini karşılamak ve ceza infaz kurumlarına alınan çocukların beden ve ruh sağlığı açısından örselenmelerini önlemek; bu nedenle, hükümlü çocuklarının gelişimlerini sağlayacak çevre, eğitim ve etkileşim olanaklarına kavuşturulması için önce çocuğun dışarıda korumasını sağlayabilecek anası dışında bir kimsesi olup olmadığı araştırılacaktır; varsa ve ehliyetli ve istekli ise çocuk ona bırakılacaktır. Böyle bir kimsesi yoksa veya ehil yahut istekli değilse yahut emzirilme olanağı varsa çocuk anası yanında bırakılabilecektir. Ancak gündüzleri, çocuğun infaz kurumu bünyesindeki kreşlerde veya

gündüz bakımevlerine gönderilmeleri, geceleri ise annelerinin yanında kalmaları temin edilecektir.

Analarının yanında kalan çocukların, kötü beslenmeye bağlı olarak fizik gelişim geriliği göstermelerini önleyebilmek amacıyla, ikinci fıkrada bu çocukların beslenmesine ilişkin hükümler konulmuştur.

Maddenin üçüncü fıkrasında, ceza infaz kurumunda bulunan üç yaşını doldurmuş çocukların, hâkim kararı ile çocuk yuvalarına veya yetiştirme yurtlarına yerleştirilmeleri öngörülmüştür. Ancak bu çocukların anaları ile temasları koparılmayacak ve temasların zaman zaman bir program çerçevesinde sürdürülmesini sağlayacak usul ve programlar geliştirilecektir.

Madde gerekçesinde çocukların anneleri ile birlikte cezaevinde kalmalarındaki amaç “anne bakımına muhtaç olan sıfır- altı yaş grubundaki çocukların gereksinimlerini karşılamak ve ceza infaz kurumlarına alınan çocukların beden ve ruh sağlığı açısından örselenmelerini önlemek”tir. Ancak uygulamada madde gerekçesinde belirtilen amaçların sağlanamadığını, adeta kanunun yapılması ile yükümlülüklerin sona erdiği gibi bir düşünceyle hareket edildiğini söylemek mümkündür. Kaldı ki oldukça yüzeysel düzenlenen 65. maddeye rağmen, ayrıntılı düzenlenmesi beklenen Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğü (“Tüzük”) “Hükümlünün bakıma muhtaç çocuklarının barındırılması” başlıklı 70. maddesi de kanunun tekrarı niteliğindedir:

“Anaları hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş grubundaki çocuklar, analarının yanında kalabilirler. Bu çocuklar gündüzleri kurum bünyesindeki veya Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu veya diğer kurum ve kuruluşlara ait kreş ve gündüz bakımevlerinde barındırılırlar. Analarının yanında kalan çocuklara, yaş ve durumlarına ve ihtiyaçlarına göre yiyecek ve içecek verilir. Üç yaşını doldurmuş çocuklar, kurumda bulunan psiko-sosyal yardım ve sağlık servisinin önerisi, Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla çocuk yuvalarına veya yetiştirme yurtlarına yerleştirilebilirler. Bu çocukların belirlenecek bir program ve usule göre zaman zaman analarıyla temasları sağlanır. Altı yaşını doldurmuş çocukların menfaati de göz önünde tutularak kurum dışında barındırılacakları yerler, ilgili mevzuat hükümlerine göre belirlenir.”

Söz konusu düzenlemelerde 0-6 yaş grubu çocukların anneleri ile birlikte kalabilecekleri, yaşlarına ve ihtiyaçlarına uygun yiyecek ve içecek verileceği düzenlenmiş olup bunun haricinde bir düzenleme yapılmamıştır. Bu şekilde ayrıntılı bir kanuni düzenleme olmaması uygulamada, cezaevinden cezaevine, hatta tutuklular/hükümlüler arasında dahi kişiden kişiye farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle işin çözümüne; mevzuatın çocuğun üstün yararı gözetilerek uygulanması ve denetlenmesine müsait bir şekilde yenilenmesi, detaylandırılması ile başlanmalıdır. Zira cezaevlerinin yetişkinler için dahi uygun yaşam koşullarını barındırmadığı göz önüne alındığında, çocukların cezaevinde bu şartlarda yaşamaya mahkûm bırakılması kabul edilebilir olmamalıdır.

Uygulamada ciddi sıkıntılar ve mahrumiyetler mevcuttur. Çocukların üstün yararı adına bu sıkıntıların düzenleme ve denetleme yoluyla derhal ortadan kaldırılması tüm toplumun boynunun borcudur.

Son olarak Tüzüğün “*Hastalık nedeniyle nakil*” başlıklı 168. maddesinin 7. Fıkrası şöyledir:

“Analarının yanında kalmakta olan çocukların sağlık nedeniyle kurum dışına sevk edilmesi hâlinde, cezaevi tabibi tarafından verilen raporda anasının kendisine refakati zorunlu görülmüşse refakat edebilir.”

Ancak bu hükme rağmen; derneğimize yapılan başvurulardan ve basında zaman zaman yer alan haberlerden, kurum içi sağlık hizmetlerinin dahi birçok cezaevinde anneleri yanlarında olmadan verildiği anlaşılmaktadır. 0-6 yaş grubu çocukların doktorlardan ve iğneden korktuğu aşikârdır. Buna ek olarak çocuğun doktora bir de suçlu gibi infaz koruma memuru tarafından götürülmesi, sağlık hizmeti gibi faydaya dönük bir eylemin bile çocuk için travmaya dönüşmesine yol açacaktır.

MEVZUATIN UYGULANMASI ve BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİNDEKİ HAKLARIN TEMİNİ

2019 tarihi itibarıyla 800'ü aşkın çocuğun anneleriyle birlikte cezaevinde kaldığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu 800'ü aşkın sayıda çocuğa ve annelerine, uluslararası sözleşmelerde ve kanunlarda yer alan hakların tanınıp tanınmadığı, mevzuatın yeterli olup olmadığı ve en önemlisi uygulamanın denetime elverişli olup olmadığı hususlarının tartışılması sorunun çözümü açısından zorunludur.

Zira cezaevi şartlarının yetişkinler için dahi oldukça zor ve kısıtlı imkânlarla sahip olduğu düşünülürse, bu çocukların hayatlarının ilk dönemlerini ne denli zor şartlarda geçirmek zorunda olduğu anlaşılacaktır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede yer alan dört temel hak kanunlardaki düzenlemelerle birlikte incelendiğinde cezaevinde büyüyen çocukların bu hakların birçoğuna ulaşamadığı görülmektedir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki çalışmamızın bu bölümünde bahsedeceğimiz mahrumiyetler bir cezaevinde yaşanırken başka bir cezaevinde yaşanmıyor olabilir. Çalışmamızın ısrarla üzerinde durduğu nokta; kanunların ayrıntılı bir şekilde düzenlenip, kişilerin inisiyatifine bırakmadan denetlemeye elverişli bir uygulama oluşturulmasını sağlamaktır.

Hayatta kalma hakkı

Çocuğun yaşam hakkını ve var olmak için gereken temel ihtiyaçlarını, yani beslenme, barınma, yeterli bir yaşam standardı ve sağlık hizmetlerine erişim hakkını kapsamaktadır.

Cezaevlerinde hayatta kalma hakkı ile ilgili derneğimize ulaşan hak ihlalleri şunlardır:

- Çocuklar için yaşlarına uygun ve ayrı porsiyonlarda yemek çıkarılmaması,
- Ek gıdaya geçiş döneminde olan bebeklerin yaşına uygun olmayan yiyecekleri yemek zorunda bırakılması,
- Yemeklere şap atıldığı iddiası,

- Ayrı ekmek haklarının olmaması, annelerine verilen ekmekle yetinmek zorunda kalmaları, annenin kendi yemeğini çocuğu ile paylaşması,
- Sayılı olarak verilen tatlı, b6rek, meyve gibi gıdalarda çocuğun ve annenin beslenmesinin eksik kalması,
- Çocuğa uygun çatal kaşık verilmeyerek, büyük çatal kaşık ile yemek zorunda kalması,

Ayrıca başvurularda, cezaevi fiziki şartlarının çocuğa uygun olmadığını gösteren beyanlar da vardır. Onları da şöyle maddeleştirmek mümkündür:

- Birçok cezaevinde halen bebeğin ve çocuğun zorunlu ihtiyaçları kantinde (bebek bezi, mama vb.) bulunmamaktadır ve bu ihtiyaçlar için dilekçe verilmesi gerekmektedir. Dilekçenin işleme alınması, ürünün temini gibi aşamaların süresi göz önüne alındığında, temel ihtiyaçların vaktinde karşılanamadığı görülmektedir.
- Koşullarda bebekler ve çocuklar için yeterli hijyen, havalandırma ve ısı koşullarının sağlanamaması sık sık hastalık yaşanmasına yol açmakta, çocukların anneleri yanlarında olmadan doktora götürülmeleri başlı başına bir sorun oluşturmaktadır. Bu durum çocuğu ve anneyi olumsuz etkilemektedir.
- Ayrıca çocuklara ayrı bir yatak temin edilmemesi, sık sık yataktan düşüp yaralanmalarına sebep olmaktadır.

Bu nedenle 0-6 yaş grubu çocuklar için gelişimlerine uygun düzeyde ve annelerinden ayrı porsiyonlarda yiyecek ve içecek temin edilmesi, bu hususun sağlığa uygun koşullarda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin denetlenmesi, çocuğun yatak, beslenme, temizlik gibi zaruri ihtiyaçlarının gecikmeden karşılanması zorunludur.

Gelişme hakkı

Çocukların tam potansiyellerine erişebilmelerini, ihtiyaç duydukları eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, bilgiye erişim, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi haklarının temin edilmesini kapsamaktadır.

Ancak bu hakkın cezaevindeki çocuklu kadınlara temin edilmesinde oldukça sıkıntılar yaşanmaktadır. Koşullarda halı olmaması, yerlerin sürekli çamaşır suyu ve kimyasal maddelerle temizlenmesi, kış aylarında dahi havasızlıktan camların açılmak zorunda kalınması çocuğun gelişmesini olumsuz etkilemektedir.

Oyuncakların çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilediği bir vakıyken, oyuncak temininde sıkıntılar yaşanmakta ve 0-3 yaş arası çocuklara kreş eğitimi imkânı sağlanmamaktadır. Özellikle 0-3 yaş grubu çocuklar, kreşe gidemedikleri için tüm gün yetişkinlerin yanında durmaktadırlar. Bu durum çocuklarda kimlik ve cinsiyet anlamında bozukluğa sebep olmaktadır. Erkek çocukların eline herhangi bir sopa alıp gardiyanları taklit etmesi karakter oluşumunu olumsuz etkilerken, daha kötüsü kadınları taklit edip ağda ve makyaj yapmaya çalışması ciddi bir cinsel kimlik problemi doğurmaktadır.

Kreşe giden 3-6 yaş çocuklar kreşe gidip gelirken bile x-ray cihazlarından geçmek zorunda bırakılmakta, ayakkabı veya tokaları cihazdan geçerken sürekli öttüğü için defalarca üst aramasına maruz kalmaktadırlar.

Ayrıca hapisanelerin 0-6 yaş grubundaki çocuklar için uygun yapı ve ortamlar olmadığı, hapisane içerisindeki kreşlerin de var olan olumsuzlukları ortadan kaldırmadığı görülmektedir. Bazı cezaevlerinde çocuklar hapisane dışındaki kreşlere götürülmekte ama bu iyi uygulama bile çocukların ring araçlarıyla ve üniformalı personelle götürülmesi gibi küçük ayrıntılar yüzünden travmaya yol açabilmektedir. Oysa çocukların bütün cezaevlerinde sivil memur ve sivil araçlarla kreşe gitmelerinin sağlanması, bu sorunun ortadan kalkması için yeterlidir. Ancak cezaevi felsefesiyle çocuk hakkının uyumsuzluğu böyle küçük detaylarda bile kendisini açığa çıkarmaktadır.

Korunma hakkı

Bu hak çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmalarını kapsamaktaysa da cezaevi ortamında istismar, ihmal, sömürü, kötü söz veyahut kötü muameleden korunması pek de mümkün gözükmemektedir. Zira birçok mahpusun buldukları ortamla ilişkili olarak koğuştta çocuk sesine tahammül edemedikleri için çocuklu kadınlarla kalmak istemedikleri, sürekli “sus” denilen, konuşulmasına izin verilmeyen ve korkutulan çocukların çoğunun konuşmayı öğrenemediği, dertlerini işaretlerle anlatmaya çalıştığı da görülen sorunlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle çocukları ile cezaevinde kalan kadınların diğer mahpuslardan ayrı, çocuklu kadınlar ile birlikte kalmaları bu konuda bir nebze rahatlama sağlayabilecektir.

Bir diğer sorun ise kadın mahpuslara uygulanan (haberleşme, ziyaretçi yasağı, hücre cezası gibi) disiplin cezalarıdır. Yasalarda, disiplin cezaları konusunda çocuğu olan kadınlar için bir muafiyet söz konusu değildir. Bu cezalar sadece kadını değil çocuğu da olumsuz anlamda etkilemektedir.

Katılım hakkı

Bu hak çocukların toplumlarında ve topluluklarda aktif bir rol oynayabilmeleri gerektiğini kabul eder. Ancak hayatta kalma gibi temel hakların eksikliğinin bu denli hissedildiği cezaevlerinde çocukların topluma katılımları bir yana toplumdan tamamen soyutlanmaları söz konusu olabilmektedir.

CEZAEVİNDE TUTUKLU/HÜKÜMLÜ BULUNAN KADINLARIN VE ÇOCUKLARININ YAŞADIĞI HAK İHLALLERİ

Çalışmamız kapsamında karşılaştığımız hak ihlalleri

- S.P.; “2 senedir tutuklu olduğumu, 2 kişi ile birlikte hücrede kaldığımı, infaz koruma memurlarının zaman zaman kötü söz ve muamelelerine maruz kaldığımı, çocuklarının Çocuk Esirgeme Kurumunda olduğunu ve 2 yıldır telefonla dahi görüştürülmediğini” belirtmiştir.
- H.Y.; “2 senedir tutuklu bulunduğumu, çocuğumu yalnızca 1,5 ay yanında tutabildiğimi, 6 yaşına girer girmez ailesine teslim etmek zorunda kaldığımı, çölyak hastası olmasına rağmen sağlığına uygun yiyeceklerin kendisine verilmediğini” belirtmiştir.
- S.D.; “15 aydır tutuklu bulunduğumu, 4,5 ve 2,5 yaşında iki çocuğumu ile hücrede kaldığımı, infaz koruma memurlarının kötü söz ve muamelesine, çocuklarını yurda gönderme tehditlerine maruz kaldığımı; cezaevine ilk geldiği günlerde küçük çocuğuma mama yapabilmek için sıcak su istediğimi, ancak vermediklerini; günlük 1 saat olan bahçe izinlerine soğuk havalarda çocukların hasta olmasına rağmen zorla çıkarıldıklarını, çıkarıldıklarında çocukların tuvaleti geldiğinde süre bitmeden içeri almadıklarını; 4,5 yaşındaki oğlunun kreşe gittiğini, 2,5 yaşındaki çocuğumun ise kreşe gitmeyip yalnızca haftada 1 saat oyun odasına gidebildiğini” belirtmiştir.
- S.Ö.; “4,5 aydır terör örgütü üyeliği isnadıyla tutuklu bulunduğumu, 2 yaşındaki kızı ile birlikte hücrede kaldığımı, cezaevinde verilen mamanın tek marka olduğunu, çocuğumun bu mamayı yemediğini başka markaların kantine getirilmesini ve ücret karşılığında almak istediklerini cezaevi yönetimine söylediğimi, yazılı dilekçe ile de başvurduğumu ancak 2 ay sonra kantine farklı markaların mamarlarının geldiğini, bu süreçte ve devamında su ısıtıcıda pirinç unu ile mama yapmaya çalıştığımı, topaklı ve yanık olduğu halde çocuğumu aç kalmamın diye yedirmeye çalıştığımı, çocuğumun ek gıda olarak yemeklerden de yemesi gerekirken cezaevi yemeğini yemediğini, diğer suçlardan tutuklu olanlara haftada bir küçük kavanoz mama verilirken kendisine ayda

bir verildiğini, şikayet ettikten sonra ayda dört tane verildiğini ancak bunun da bazen sekteye uğradığını” belirtmiştir. S.Ö devamla, “cezaevine kesinlikle oyuncak alınmadığını, önceden Lego oyuncaklara izin verdiklerini duyduğunu ancak şu anda hiçbir oyuncuğun verilmediğini, kızının elinden düşürmediği bez bebeği ise 2016 yılından beri tutuklu olan bir kadının verdiğini, kızının kreşe haftada 1 gün gittiğini, oradaki oyunların kızının yaşına uygun olmadığını bundan dolayı oynayamadığını, oyun odasına hiç gitmediğini, arada bir spor salonuna gittiklerini orada da kendilerine göre aletlerin olmadığını” ifade etmiştir. Ayrıca yaşadığı zorlukların anlatmakla bitmeyeceğini belirten S.Ö. “Günlük bahçeye çıkma saatlerinin 11 veya 12’de başlamak üzere bir saat olduğunu, müdürün istediğiniz vakitte çıkabilirsiniz demesine rağmen gardiyanların keyfine göre çıkardıklarını ve bahçeye çıkınca çocuğun tuvaleti geldiğinde içeriye almadıklarını, butona basmalarından yarım saat sonra gardiyanın geldiğini, çocuğu koridorda kedi görüp sevmek için koşmaya başlaması üzerine çocuğu gören gardiyanın bağırarak “al şu çocuğunu geri zekalı kadın, biz senin çocuğunu mu bekleyeceğiz!” şeklinde hakaret ettiğini, çocuğunun parmağını demir kapıya sıkıştırmasına rağmen ancak 15 gün sonra cezaevi doktoruna götürüldüğünü, tedavisinin yapılmadığını” iddia etmiştir.

Medyaya yansıyan haberler vasıtası ile öne çıkan hak ihlalleri

Bu çocuklar cezaevinde büyüyor (Gündem Bursa)¹

“Henüz 15 günlükken cezaevi ile tanışan, babası da cezaevinde olan 6 yaşındaki Küçük V.Y., annelerinin işlediği suçlardan dolayı cezaevlerinde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalan binlerce çocuktan yalnızca biri. 2011 yılında eşi ile birlikte aynı suç işlemekten dolayı yargılanan ve 12 yıl hapis cezası alan R.Y., minik oğlu V.Y.’yi kelepçeli elleri ile kucaklayarak cezaevinin yolunu tuttuğunu anlattı. Anne R.Y. özellikle cezaevlerindeki çocuklar için eğitim çatisının olmasının büyük avantaj sağladığını söyleyerek; “Burada kreşin olması çocuklar için çok iyi. Topluma alışıyorlar. Çocuklar birbirlerine daha iyi davranmasını öğreniyorlar. İyi ki de kreş var. Çünkü kreş sayesinde gezmeye götürülüyorlar. Fuarlara gidiyorlar ve gelince anlatıyor.” diye konuştu. Cezaevinde en büyük sıkıntı yaşadıkları konulardan birinin de yeteri sayıda oyuncuğun olmaması olduğunu belirtti. Anne R.Y. ailesinin Denizli’de olduğu için bugüne kadar hiç ziyaretçi kabul etmediklerini geçimini ise koğuştta temizlik yaparak sağladığını gözyaşları anlattı: “Koğuştta temizlik yaparak ve el işi yaparak geçimimi sağlıyorum. Kreşin ve arkadaşların yardımı ile oğlumun kıyafetlerini alabiliyorum. Tek istediğim tabii ki kimsenin değil ama özellikle çocuklu kadınların hiç buraya girmemesi. Her şekilde zor. Tek isteğimiz çocuklu kadınlara bir

¹ <http://www.gundembursa.com/haber/bu-cocuklar-cezaevinde-buyuyor-143850.html>

ev hapsi ya da cezayı para cezasına çevirebilir çünkü çocuklar gerçekten çok zor bir durumda burada.” (1 Şubat 2016)

Cezaevi çocukları, anneleri ile mapus yatıyorlar (Bas News)²

“Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Kadın Mahpuslar Ağı Temsilcisi Ezgi Duman, çocukların özel beslenme ihtiyaçlarının günlük bir kutu süt- iki kutu meyve suyu ile geçiştirildiği, çocukların sağlıklı bir ruhsal ve fiziksel gelişim göstermesi için gerekli olan oyuncakların birçoğunun hapishaneye girişinin güvenlik nedeniyle yasaklandığını, sayımlar gibi güvenlik adı altında yapılan uygulamaların da çocukların gözü önünde yapılmasının travmalara neden olduğunu belirtti. Cezaevlerinde çocuk doktorlarının olmamasının çocukların sağlıkları açısından tehlike arz ettiğini ifade eden Duman, hastanelere sevkine ise prosedürlerden kaynaklı sıkıntılı olduğunu aktardı. Önleyici sağlık kontrollerinin de yapılmadığına dikkat çeken Avukat Duman, “Hapishaneler çoğu zaman soğuk ve rutubetli. Bazı kadınlar çocuklarının üşütmemesi için sürekli kucaklarında dolaştırdıklarını belirtiyor” dedi. Kronik hastalığı ya da engeli olan çocukların tedavisinin yapıldığını ancak sağlığa uygun olmayan yerlerde tedavi edildiğini belirten Duman, çocukların oldukça kalabalık koşullarda kalmaması gerektiğini dile getirdi. Çocukların akranlarıyla büyümesi gerektiğinin önemine değinen Duman, şöyle konuştu: ‘Çocuğun elbette yaşitlarıyla bir arada büyümesi, oyunlar oynaması çok önemlidir. O yaşlarda kişi yaşitlarıyla bir arada birçok şeyi öğrenebilir. Mektuplaştığımız Gebze Hapishanesi’nde kalan bir kadın 2 yaşındaki kızından bahsetmişti. Koşu arkadaşları ne kadar destek olsalar, kızıyla sürekli ilgileneler de, kızının televizyonda yaşıtı bir çocuk gördüğünde sevinç çığlıkları atmaya başladığını belirtmişti.’ Çocukların ruhsal ve fiziksel gelişimi için daha uygun bir ortam yaratılabilmesi gerektiğini savunan Duman, olması gereken uygulamaları şöyle sıraladı: “Çocukların hapishane dışına da çıkabileceği şekilde kreş imkanlarının yaratılması, yeterli ve uzmanlarca hazırlanmış beslenme listelerinin oluşturulması, oyuncak sınırlamalarının kaldırılması, çocukların babalarıyla düzenli ve açık görüşlerde saat sınırlamaları esnetilerek görüşmelerinin sağlanması gibi uygulamalar getirilmelidir. Benzer şekilde hapishanede düzenli olarak çocuk doktoru bulunması sağlanabilir, kronik rahatsızlığı ya da sağlık durumu riskli olan çocukların ise annelerinin gözetiminde dışarıda tedavisi sağlanabilir.” (23 Eylül 2016)

Mahpus anne ve uzmanlar anlatıyor: Cezaevinde büyüyen çocuk olmak (Medyascope)³

“Ayşe 30 yaşında. Cezaevine girdiğinde 27 yaşındaydı ve oğlu Efe sekiz aylıktı. Ayşe, ilk iki gün bebeğine bebek bezi verilmediğini anlattı. ‘Cezaevinde 7/24 ışık açıktı. Kapatacak bir düğme de yoktu. Sekiz aylık bir bebeği ışıkta uyutmanın ne kadar zor

² <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/300686>

³ <https://medyascope.tv/2019/08/15/mahpus-anne-ve-uzmanlar-anlatiyor-cezaevinde-buyuyen-cocuk-olmak/>

olduğunu tahmin edersiniz. İki gün boyunca bebek bezi istememe rağmen vermediler. Ailem bez getirdiğinde de bana iletmediler. Kuruma bir dilekçe yazdım ve bebek bezi istedim. Sürekli 'getireceğiz' yanıtı aldım fakat getirmediler. İki gün sonra genel arama yapıldığında çocuğun altını değiştiriyordum. Kendimce bir yöntem bulmuştum; bebeğimin altına çöp poşetiyle kendi zıbınına bağlıyordum. O şekilde çözüm bulduğumu gören memur şaşırıldı ve 'Ne yapıyorsun?' dedi. Ben de 'Bez vermediğiniz için bu şekilde çocuğumun altını değiştiriyorum" dedim. Üzülmediği için hemen araya girdi ve bana bez getirdi. Sabah 8'deki sayım ile güne başlıyorduk. Sayım öncesinde de kapılara kilitlerle vurdukları için bebeğim irkilerek uyanıyordu. Çocuk için ayrı yatak veya beşik yoktu. Onu da talep ettik ama bize öyle bir zorunlulukları olmadıklarını söylediler. Bu nedenden dolayı çocuğumla birlikte ranzanın üstünde yatıyorduk. Çocuğu da sayıma götürmek zorundasın, götürmesen yavaş yavaş hareketlendiği için ranzanın üstünden düşer diye korkuyordum. Nitekim hem benim çocuğumun hem de arkadaşımın çocuğunun başına bu tahlisiz olay geldi. Çocuklarımız ranzadan düştü! Bir kere de sayıma yetişmek için hızlı hızlı ranza merdiveninden bebeğimle birlikte iniyordum o sırada kucağımda bebekle birlikte düştüm. Çünkü sayıma bir dakika bile geç kalırsanız bağıryorlar ve kızıyorlar. Buna maruz kalmamak için hızlı hareket etmeye çalışıyorduk. Çocuklar altıncı aylarından itibaren ek gıdaya geçerler. Biz de cezaevine girdiğimiz zaman ek gıdaya yeni geçmiştik. İçeride ek gıdaya yönelik hiçbir şey yoktu, sadece meyve vardı. Sebze yemeği yedirmek istiyoruz ama yok. Sadece bebekli annelere süt ve bebe bisküvisi veriyorlardı fakat benim çocuğum bebe bisküvisi yemiyordu. Tahmin edersiniz, yemeklerin içerisine şap koyuyorlar. Çorba yedirmek istiyordum çocuğuma ama içerisinde ilaç var. Mecbur içiriyorduk. Bebeğimi doktor görsün istedim ve bir ay sonra sevk çıktı. Bebeği hastaneye götürdüğümde doktor 'Çocuğunda yüzde 90 reflü var' dedi ve ilaç verdi. Doktor benim yüzüme bile bakmadan 'Çocuğun ek gıdasına dikkat et' dedi. Ben ve yanımdaki gardiyan şaşırıldık ve kendisine cezaevinden geldiğimizi hatırlattık. İçerideki memurlardan bir şey talep ettiğimizde 'Burası kreş değil, cezaevi' diyorlardı. Onların tepkilerine alışmıştık ama çocuk doktorunun bu tavrını beklemiyordum, üzüldüm. Tahliye olduğumuzda ağladı, koğuşu evi gibi görüyordu, ayrılmak istemiyordu. Eve geldiğimiz zaman çocuğum koltuğa oturamıyordu ona yabancı bir şey gibi geldi. Odada iki üç gün boyunca gece uyanıp perdeye ve dolaba bakıp ağlıyordu. Normalde yaşaması, büyümesi gereken ortam ona yabancı geldi. Ne kadar acı bir şey bu. Çocuğumu çıktıktan sonra parka götürdüm ve ilk ilgisini çeken şey ne oldu biliyor musunuz? Ağaçlar ve yeşillikler... O kadar oyuncak vardı ama onun ilgisini ağaçlar çekti. Çocuğum emekleyemedi zaten halı yok, her yer mermer. Bir kere elimden indi ve o zaman da çocuğumun her yeri çamaşır suyu oldu. Bu bir çocuk için ne kadar tehlikeli. O çamaşır suyu ağızına da bulaşabilirdi. Ben o ortamda nasıl çocuğumu emekletebilirim, nasıl hareket edebilir? Zaten oradan çıktığımız gibi, çocuğum 15 gün sonra yürümeye başladı. "Görüşlere girip çıktığımızda çocuk da aranıyor. Kıyafetlerine, ceplerine bakılıyor. Herkesin içerisinde çocuğun bezini açıp

altına bakıyorlar. Bir odaya sokup orada bakma yok. Çocuk X-ray cihazından geçerken sanki bir ayakkabı, bir eşya gibi çocuğun bezini açıyorlar. Kadına, çocuğa şiddete hayır diyoruz ama benim en fazla kafamı kurcalayan şeylerden biri bu. Bu konular bu dönemde çok konuşulurken bu arama bana tezat geliyor. Herkesin içerisinde bebeğin bezi açılıp bakılamaz, bu çocuk bunu idrak edemez. O zaman büyüdüğünde 'Bu demek ki normal bir şey, herkes bunu bana yapabilir' der. Bunu biz hâlâ yaşıyoruz. Efe babasını görmeye gittiğinde de aynı durumla karşı karşıya kalıyoruz. Bunu yaşayan binlerce çocuk var. Ben çocukların bu durumları yaşadıklarını düşündükçe çok kötü oluyorum. Efe'yle mandallarla oynuyorduk. Dolabımız yoktu, tüm kıyafetlerimiz sepetlerin içerisindeydi. Onları doldurup boşaltmayı çok seviyordu. Kuruyemişlerden ona çingirak yapıyordum. En sevdiği oyun erzak dolabını boşaltmaktı. En çok orayı boşaltıp doldurmayı seviyordu. Yazın da leğenin içerisine su dolduruyorduk, onun içinde oyun oynuyordu. Efe benim ilk çocuğum ona özenli bakmak istiyordum. Dışarıdayken banyo yaptıracığımda dereceyle suyu ölçerdim. İçeride ise sadece bir tane banyo var ve çok küçük. İki elimi açtığımda sığamıyordum. Fayanslar zaten kırık. Haftada iki gün, iki buçuk saat su vardı. Leğen aldık çocukları yıkamak için, sonra o leğeni de 'koğuştta belli sayıda leğen olması gerekiyor' diyerek topladılar. Sonrasında tek çare kucağıma alıp yıkamaya çalışıyordum. Cezaevinde kreş vardı. Fakat üç yaş üstü çocuklar o kreşe alınıyordu. Benim çocuğumun alınmaması normal çünkü çocuğum daha yedi buçuk aylıktı. Fakat benimle aynı nedenden girmiş ve dört yaşında kızı olan arkadaşımın da çocuğu da kreşe alınmadı. Bunun nedenini hiçbir zaman sormadık ama bence girdiğimiz nedenden dolayı bize böyle davranıyorlardı. Öte yandan gardiyanlar içeride çok bağıyordu, Efe çok etkileniyordu. Birkaç kere uyardım ama gözümün içine baka bağırıyordu devam ediyorlardı. Zaten zor uyutuyordum çocuğu ama umurlarında olmadı. Çocuk sürekli karmaşa içerisinde büyümeye çalışıyordu." (15 Ağustos 2019)

Cezaevinde sürekli "sus" denildiği için oğlum 3 yaşına kadar konuşmadı (Habertürk)⁴

Hamileyken cezaevine giren S.K., oğlunu hapiste doğurmuş. Oğlu 4,5 yılda yalnızca iki kez dışarı çıkabildiğini ve 4 yaşına kadar oyuncakla tanışmadığını belirtmiştir. Günlük oğlu ile cezaevine giren R.Y. ise, çocuğunun 3. Yaşına kadar dışarıya çıkmadığını, 3 yaşına kadar konuşamadığını belirtiyor. Hamileyken cezaevine giren S.Y. cezaevinde yaşadığı zorlukları söyle dile getiriyor; 'bebeğimi ranzada yatırmak zorunda kaldım ve defalarca ranzadan düştü. Oyuncak yerine televizyon kablolarıyla oynadı. Kreşten verilen oyuncak korktu. Yaptığım hatamın bedelini çocuğum çekiyor. Bize ev hapsi verilsin ben cezamı çekeyim ama hiç olmazsa çocuğum evinde büyüsün.'

⁴ <https://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1088848-cezaevinde-surekli-sus-denildigi-icin-oglum-3-yasina-kadar-konusmadi>

Cezaevinde yaşayan çocuklar cümleleri anlamaya başladıklarında cinayet, gasp, uyuşturucu zanlılarının anlattıklarını dinliyorlar. (9 Haziran 2015)

Gökyüzünden Mahrum Çocuklar (Taz)⁵

“Annesi Zeynep Bakır ile cezaevine girdiğinde 2 buçuk yaşında olan atipik otizm hastası Poyraz Ali, şimdi 5 buçuk yaşında. Durumu gereği özel bir eğitime ihtiyacı olan Poyraz Ali, cezaevinde bir çocuk için temel olan ihtiyaçlardan uzak kalıyor. Baba Bakır bu durumu şöyle anlatıyor: “Oğlumun ihtiyaçlarının karşılanması zaten çok zor. 6 ay rehabilitasyon kurumuna götüremedik, bu 6 ay ziyan oldu. Memurların tavrı, detektörden geçerken bezinin aranması gibi gergin ortamlardan çok fazla etkilendi. Bakır, ayrıca siyasi hükümlülere OHAL sonrası hapisane koşullarının daha katı olduğunu da vurgularken, anayasal hakkı olan denetimli serbestlik için dilekçe verdiklerini belirtiyor. Cezaevinde büyüyen çocuklar için ayrı bir yatak bulunmuyor. 3 yaş altındaki çocuklar, kreş ve oyun parkı gibi en temel haklarından mahrum bırakılırken, yaşlılarıyla da bir araya gelemiyorlar. Adalet Bakanlığı’nın açıkladığı verilere göre, hapisanelerde kalan 560 çocuktan yalnızca 100’ü açık cezaevlerinde, havayı görebiliyor. 9 aylık Miraz bebek ise annesi Gülistan Diken Akbaba ile 3 aydır cezaevinde kalıyor. Miraz bebek geçtiğimiz günlerde cezaevinde hastalanarak infaz koruma memurları tarafından hastaneye kaldırıldı. Annesinin ise bebeği ile birlikte hastaneye gitmesine izin verilmedi. Anne Akbaba’nın cezasının bitmesine daha 2 yıl 8 ay var. Baba Cengiz Zaza Akbaba, yaşanan olay ile ilgili suç duyurusunda bulunacağını belirterek, “Annesinin yanından ayrılması doğru değil. Gelişim aşamasında ve her an sağlık hizmetine ihtiyacı oluyor. Neden hastaneye götürüldüğünü, ne olduğunu bilmiyoruz” diyor. Miraz bebeğin ilk olarak annesi ile 8 hafta Bakırköy Cezaevi’nde kaldığını daha sonra ise Gebze Cezaevi’ne nakledildiğini söyleyen baba Akbaba, Bakırköy’de birçok problem yaşadıklarının altını çiziyor: “Bakırköy’de Miraz’ı camın arkasından görüyorduk. Şimdi 1 gün dışarı çıkartabiliyoruz. Miraz’a suçlu gibi davranıyorlardı. Bakırköy’de OHAL nedeniyle infaz koruma memurlarının sınırsız yetkileri var. Oyuncaktan tutun, içeri resimli kitap sokarken bile sıkıntı çıkarıyorlardı. İlaçları bile sokamadık.” (3 Temmuz 2017)

Cezaevinde Uyutularak Büyüyen Çocuklar (Aydınlık)⁶

“Kadın Ceza İnfaz Kurumlarında hapis yatan bazı kadınların, çocuklarının koğuştta ağlamaması için ‘uyutucu etkili şurup’ veya hap talebinde bulunduğu belirtildi” (28 Haziran 2017)

Türkiye’de Cezaevlerinde Büyüyen Bebekler ABD Medyasında (Euronews)⁷

“Türkiye’de 15 Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından hakkında yasal işlem başlatılan çok sayıda kadın, ‘terör örgütlerine üye olma’ suçlamasıyla cezaevine

⁵ <https://taz.de/Hapishanede-bebek-olmak/!5407486/>

⁶ <https://www.aydinlik.com.tr/turkiye/2017-haziran/cezaevlerinde-uyutularak-buyuyen-cocuklar>

⁷ <https://tr.euronews.com/2018/02/14/turkiye-de-cezaevlerinde-buyuyen-bebekler-abd-medyas-nda>

gönderildi. Kimileri çocuklarıyla beraber. İngiliz bir düşünce kuruluşunun başkanı olan Dr Alan Mendoza, 'Ne olursa olsun medeni ülkelerde çocukların hapisanelerde yeri olmadığını' savunuyor ve 'Bu durumun anneleri ile beraber hapse atılan masum çocuklar üzerinde ömür boyu silinmeyecek travmatik izler bırakacağını' dile getiriyor. Ekim 2016'da tutuklanmış ve 7 aylık oğlu ve diğer iki bebek ile aynı hücrede kalan bir anne, bebeklerin emeklemelerine izin verilmediğini, oyuncakların yasak olduğunu ve hatta temiz suya sahip olmadıklarını anlatıyor. "Terörist muamelesi gördük, dışlanmıştık, aşağılanmıştık. Bebeğimin benle hapiste olması mı yoksa 11 yaşındaki oğlumun dışarıda olması mı daha kötüydü bilemiyorum. Oğlum ziyarete geldiğinde onun değiştiğini, büyüdüğünü görüyordum." 27 yaşındaki ev hanımı Nurhayat Yıldız ise Ağustos 2016'da tutuklandığında ikiz bebek bekliyordu. 14 haftalık hamile tutuklandı. Ancak 19 haftalık hamile iken Yıldız, demir parmaklıklar ardında düşük yaptı ve çocuklarını kaybetti. Bir diğer mağdur ise doğum yaptığı hastanede 24 saat geçmeden gözaltına alınan Filiz Yavuz. Mersin'de yaşanan olayda doktorun tüm itirazlarına rağmen polis, Yavuz'u kaldığı hastaneden tekerlekli sandalye ile emniyete götürmüştü." (14 Şubat 2018)

560 Çocuk Annesiyle Birlikte Cezaevinde Kalıyor (Evrensel)⁸

"Türkiye'de, annesi hüküm giyen veya tutuklanan 0-6 yaş grubu çocukların önünde 3 seçenek bulunuyor: Dışarıda kendisine bakacak yakınları varsa onların yanında kalabilmekte, Kendilerine bakacak kimse yoksa hapisanede anneleriyle tutulmakta veya Annelerinin kabul etmemesi durumunda, "devlet koruması altında olan" çocuk yuvalarına yerleştirilmektedir. Cezaevlerinde birçok mahpus, çocuk sesine tahammül edemediği için çocuklu kadınlarla birlikte kalmak istemiyor. Rahatsız olan mahpuslar koşu değiştiriyorlar. Bu durum da mahpus anneler ve çocukları üzerinde baskı oluşturuyor. Sürekli "Sus" denildiği için konuşmaları engellenen çocuklar, dertlerini işaretlerle anlatmaya çalıştıkları için kimi zaman konuşmayı dahi öğrenemiyorlar. Cezaevlerinde, beslenme her zaman ve herkes için en ciddi sorunların başında geliyor. Annelerinin yanında kalan çocuklar içinse durum daha katlanılmaz hale geliyor. Bu çocuklar için cezaevlerinde özel mönü hazırlanması ve dengeli beslenmelerinin sağlanması gerekirken ayrı ekmek hakları dahi olmuyor. Çocuklu kadınlar, kendileri için verilen günlük bir ekmek ile hem kendi karınlarını hem de çocuklarını doyurmak zorunda bırakılıyor. Sayılı olarak verilen börek, tatlı, balık, meyve vb. yiyeceklerde de çocuk yok sayılıyor. Ayrıca çocuklara uygun çatal kaşık verilmiyor. Büyükler için verilen keskin, ince, büyük metal kaşıkla yemek yemeye çalışıyorlar. Kreşlerde yeterli oyuncak olduğu gerekçesiyle koşullara peluş oyuncaklar haricinde oyuncak sokulmasına izin verilmiyor. Bu nedenle 0-3 yaş çocuklar, kreşe gidemediği için oyuncaksız büyüyor. Cezaevlerinde pilli radyoya ve kuşlar için ahşap kafeslere izin veriliyor; anneleriyle birlikte cezaevlerinde kalan çocukların oyuncaklarına, "onun pili var, bu ahşap" gibi komik güvenlik gerekçesiyle yasaklar koyuluyor. Yasaklar

⁸ <https://www.evrensel.net/haber/320621/560-cocuk-annesiyle-birlikte-cezaevinde-kaliyor>

sadece bunlarla sınırlı değil. Hediye gelen oyuncaklar ise cezaevlerinin teknik personelleri tarafından tek tek açılarak kontrol ediliyor. Bu nedenle oyuncaklar kullanılamaz hale getiriliyor. Boya çeşitleri ve oyun hamuru “hapishanenin kreşi var, orada boyasınlar” gerekçesiyle yasak. Oyuncak konusuna mahkûmlar, kendi yaptıkları bez bebeklerle çocuklarını avutmaya çalışarak çözüm bulmaya çalışıyorlar. Çocuklar, kreş dahil birçok yere giriş çıkış yaparken defalarca “mahkûm kabul” denilen x-ray cihazından geçerek gidiyorlar. Ayakkabısı ya da tokası yüzünden cihaz her öttüğünde; ayakkabı ve tokalar çıkarılıyor, tekrar tekrar zorla geçiriliyor. Koşu sayımları ve aramalar çocukların gözleri önünde ve çocukların da aranması şeklinde yapılıyor. Bu durumda travmatik etkiler yaratıyor. Çocuklar için yeterli hijyen, ısı, havalandırma koşulları sağlanamıyor. Bu nedenle sık sık hasta olma durumuyla karşı karşıya kalıyorlar. Her koşunun revir günü ve saati dışında, hasta da olsan revire çıkılmasına izin verilmiyor. Bu acil durumlar hariç çocuklar içinde geçerli. Çocuklar için dahi ilaç yazılsa en erken 2 gün sonra getiriliyor. Cezaevlerinde sürekli doktor bulunmadığı için bazı prosedürler sonrası çocuklar hastanelere sevk ediliyor. Bu sevkler sırasında bazı cezaevlerinde, çocuklar annesinden alınarak hastaneye götürülüyor ve ciddi bir travma yaşayabiliyor. Çocukların yok sayıldığı diğer bir konu ise anneleriyle 1 kişi sayıldıkları için verilmeyen yataklar. Ayrı yatak hakları olmadıkları gibi dar bir yatakta anneleriyle beraber yatıyorlar. Adli koşullarda hiç tanımadıkları insanlarla aynı ranzayı paylaşıyorlar. Çocuk; eşyaları, ihtiyaçları, varlığı yok sayılıyor. Oysa bir çocuk yetişkinden çok yer kaplıyor. Bu nedenle emekleme çağında dar alanlarda olduklarından emeklemeyi öğrenemeyen, fiziksel gelişimini sağlıklı tamamlayamayan çocuklar, 3 yaşına geldiklerinde bile yürümekte zorlanıyorlar. Zihinsel gelişimin sağlanması için, yaşlılarıyla yan yana gelebilme, oyuncaklarla oynayabilmesi, oyun parkı, kreş gibi en temel haklarından mahrum bırakılıyorlar. Cezaevindeki erkek çocuklar ise hemcinslerinden uzakta ve sürekli kadınların arasında yaşadıklarından cinsel kimlik bunalımı yaşayabiliyorlar. Kadınları taklit ettikleri görülen erkek çocuklar; ağda, makyaj gibi eylemlere eğilim gösterebiliyor. (22 Mayıs 2018)

DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

Konumuz bağlamında tüm bu örneklere bakıldığında cezaevinde çocuklara yer olmadığını, çocukların ciddi mağduriyetlere maruz kaldıklarını söylemek mümkündür. Ancak, cezaevi sistemi içerisinde çocuklara maddi ve manevi yer bulunamıyorsa tek çözüm annesini çocuktan ayırmak yolu olmamalıdır. Zira bu yolu seçmek kolay ve insani değerler göz ardı edilerek yapılmış bir seçimdir. Bununla birlikte uzun vadede toplumsal dönüşümde onarılamaz yaralar açacak bir çözümdür, uygulamadaki kolaycı ve yüzeysel çözümlerin tartışılması sorunun çözümü açısından önemlidir.

Geçmişten günümüze anneleri ile cezaevinde kalan 0-6 yaş grubu çocukların cezaevi koşullarında fizyolojik ve psikolojik olarak zarar gördüğü, suçlu gibi cezalandırıldıkları, temel haklarından dahi mahrum bırakıldıkları üzümler şahit olduğumuz durumlardır. Cezaevinin yetişkinler için dahi ıslah aracı olup olmadığı tartışmalıdır; daha çok zarara sebep olduğu, topluma kazandırmak yerine toplumdaki soyutladığı ve büyük ihtimalle suça yönlendirdiği görülmektedir. Hal böyle olunca çocukların bu sistem içine suçlu gibi dahil edilmeleri, toplumun geleceğinin cezaevi şartlarına mahkûm edilmesi anlamına gelmektedir.

Çocukların bu olumsuz şartlardan korunması ve geleceğinin garanti altına alınması adına kanuni düzenlemelerin ve var olan uygulamaların baştan inşa edilmesi gerekmektedir. Zira hâlihazırdaki uygulama insan haklarına aykırılık teşkil ettiği gibi uluslararası sözleşmelerle de bağdaşmamaktadır.

Mevcut Sorunlar ile ilgili çözüm önerilerimiz şunlardır:

- **Cezanın infazının ertelenmesine ilişkin kanun hükümleri istisnasız uygulanmalıdır.**

5275 sayılı Kanun'un 16. maddesinin 4. fıkrasının "*Hapis cezasının infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren bir yıl altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır*" hükmü her mahpus için istisnasız uygulanmalı, cezaevinde sağlıklı koşullarda doğum, emzirme, bebek bakımı engellenmelidir. Özellikle cezaevinde doğum yapan ya da emzirme döneminde cezaevine giren annenin süttan kesilme yahut bebeğe yetemeyecek kadar sütünün azalması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle en azından emzirme dönemi olan 2 yılın, anne ile sağlıklı bir ortamda

geçirilmesi bebeğin gelişimi açısından önemlidir. 7242 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikte altı aylık süre bir yıl altı aya çıkarılmıştır. En azından iki yıllık emzirme sürecinin bu kapsama dahil edilmesi gerektiği kanaatimiz baki kalmak üzere süre yönünden yapılan bu iyileştirmeyi başlangıç olarak iyi bir adım olarak görmekteyiz.

- **Denetimli serbestlik hükümleri istisnasız uygulanmalıdır:**

“0-6 yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu saliverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler” için denetimli serbestlik hükümlerinin uygulanacağı, kanunda emredici hükümlerle belirtilmiştir. 7242 sayılı Kanun ile 30.03.2020 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından -birtakım suçlar ayırık olmak üzere- "iki yıllık" sürenin, "dört yıl" olarak uygulanacağı belirtilmiştir. Bu değişiklikle süre yönünden yapılan iyileştirmeyi desteklemekle birlikte bazı suçların kapsam dışı bırakılması, “çocuk” açısından ayrımcılığa neden olmaktadır. İnfaz sürecinde yaşanan bu ayrımcılık, suç ne olursa olsun sıfır-altı yaş arasında çocuğu bulunan kadınlar yönünden ortadan kaldırılmalı, çocuğun suçtan ve suçun sonuçlarından etkilenmesinin önüne geçilmelidir.

Anneleriyle cezaevinde kalan çocuklar hakkındaki bu düzenlemeyle yalnızca ceza infazının ertelenmesini ve denetimli serbestlik sürelerinin iyileştirilmesini; konunun asıl ve can yakıcı kısmı olan tutukluluk, alternatif yollar, ceza evi koşulları, cezaevinden uzak bir sistemin kurulması yönünde çocuğun üstün yararını önemseyen bir adım atılmamasını üzümlere karşılıyoruz.

- **Çocuklu kadınlar için tutuklama son çare olmalıdır:**

Ceza infazının ertelenmesine ilişkin yukarıdaki kanunun tutuklular hakkında da uygulanacağı yönündeki 116. maddesine göre, suç isnadı her ne olursa olsun hamile ve bir yıl altı aydan küçük çocuğu olan kadınlar kesinlikle tutuklanmamalıdır. Mevcut kanuni düzenlemelerin istisnasız uygulanmasının akabinde, çocuğun üstün yararı gereği çocuğu olan anneye, tutuklamaya alternatif tedbirler uygulanmalıdır.

- **Çocuklu kadınlar için hapis cezasına alternatif yollara başvurulmalıdır:**

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde belirtilen çocuğun üstün yararı doğrultusunda çocuğu olan anne hakkında verilecek cezaya karar verilirken ilk önce çocuğun üstün yararı düşünülmelidir. Hapis cezası dışında uygulanabilecek alternatif infaz yöntemi var ise (ev hapsi gibi) mutlaka uygulanmalı, çocuğun annesinden ve yaşam alanından koparılmasının önüne geçirilmelidir.

- **Çocuğun her daim çocuk olduğu unutulmamalı, annesine isnat edilen suçtan bağımsız ve objektif bir bakış açısı ile hareket edilmesi gerekmektedir:**

Çalışmamız boyunca verdiğimiz tüm örneklerden de gördüğümüz üzere özellikle son dönemlerde örgüt üyeliği isnadı ile tutuklanan/ceza alan annelerin çocuklarının da terörist damgası ile karşılaştığı, hakarete ve kötü muameleye maruz bırakıldığı, sırf bu nedenle ihtiyaçlarının karşılanmadığı yaşanan hak ihlalleri arasında yer almaktadır. Bu

nedenle gerek topluma gerekse cezaevi çalışanlarına çocuğun her türlü etkenden bağımsız olarak sadece çocuk olduğunun unutulmaması gerektiği hatırlatılmalıdır.

- **Anne-çocuk üniteleri oluşturulmalıdır:**

Kanaatimiz çocuğun cezaevinden uzak, aile yaşamında annesi (ve diğer aile üyeleri) ile hayatına devam etmesi olsa da mutlaka hapis cezası verilmesi gereken bir suç ile karşı karşıya kalındığında, çocuğa bakacak kimse de yok ise diğer mahkumlardan uzak yalnızca çocuk ile annelerinin bulunduğu anne-çocuk üniteleri oluşturulmalıdır. Önerimiz cezaevinden uzak, yeni bir sistem inşa edilmesi ise de var olan cezaevlerinin bu süreçte iyileştirilmesi, halihazırda cezaevinde kalan çocuklarımız için önem arz etmektedir.

Mevcut cezaevi sistemindeki değişikliklere dair önerilerimiz şunlardır:

- Çocuk, çocuklu olmayan diğer tutuklu ve hükümlülerle bir arada bulunmamalıdır. Çocuğun annesi ile kaldığı bölümde yalnızca çocuklu kadınlar bulunmalı, çocuğun akrabaları ile iletişimde olması sağlanmalıdır.
- Çocuğun kaldığı oda bir çocuğun tüm temel ihtiyaçlarını barındırmalı, cezaevi görüntüsünden çok ev görüntüsüne sahip olmalıdır.
- Çocuklar için oyun odaları oluşturulmalı, oyun odalarında anne ile çocuk birlikte vakit geçirebilmelidir.
- Çocuklara, bebeklere, hamilelere ve emziren kadınlara ihtiyaçlarına uygun yiyecek-İecek sağlanmalıdır.
- Çocuğun temel ihtiyaçları (bez, mama vb.) gecikmeden ücretsiz karşılanmalıdır.
- Çocuğun dışarı ile ve diğer aile üyeleriyle teması kesilmemeli, çocuk mümkün oldukça dışarı çıkarılmalıdır. Çocuklar park, bahçe, ağaç, hayvanlar gibi doğal yaşam alanından koparılmamalıdır. Çocuğun dışarıda iletişim kuracağı kimsesi yok ise çocuklar sivil memurlarla yahut öğretmenleri ile iletişim kurmalıdır.
- 0-3 yaş çocukların da kreşe gidip akrabaları ile vakit geçirmesi sağlanmalıdır.
- Çocuklar kurum dışındaki kreşlere gönderilerek sosyal hayata adaptasyonu sağlanmalıdır.
- 3-6 yaş arası çocuklar kreşlere sivil araçlar ve sivil memurlarla götürülmeli, ring araçlarına bindirilmemelidir.
- Kurumlarda sürekli doktor bulunmalı, rutin sağlık taramaları sıklaştırılmalı, çocuk doktoruna 24 saat erişim sağlanmalıdır.
- Gerek kadın yönünden gerekse çocuk yönünden psikososyal destek arttırılmalıdır.

Yukarıda mevcut cezaevlerinin çocuklar için uygun olmamasına rağmen bazı değişikliklerle şartların iyileşebileceği belirtilmiştir. Bu şartlar vakit kaybetmeden yerine getirilmeli, şu an cezaevinde kalan çocukların mahrumiyetleri giderilmelidir. Ancak bu değişiklikler mahrumiyetleri

tamamen ortadan kaldırmayacak olup kısa süreli kısmi çözümler olacaktır. Bu nedenle çocukların cezaevinde yeri olmadığını yineleyerek, öncelikle tutuklama ve hapis cezasının alternatiflerine başvurulması gerektiğini, akabinde ise hapis cezası dışında başka bir imkân yok ise sıfırdan inşa edilecek anne-çocuk evleri yapılması gerektiğini dikkatlere sunarız.

21 Mayıs 2019 tarihli bir haber şu şekildedir: *“Adalet Bakanlığının anneleriyle cezaevinde kalan çocuklarda travmatik izler bırakan 'cezaevi koğuşu' uygulamasına son vermeye hazırlandığı söz konusu çocukların geleceklerini kurtarmak için 'ev tipi hapisane' projesi hayata geçirdiği belirtilmiştir. İlk pilot uygulamanın, çocuğuyla birlikte kalan 42 kadın mahkûm için Sincan Cezaevi'nde yapıldığı, stüdyo daire şeklinde 'evler' yapılacağı, evlerde, normal yaşamda bir evde ne bulunması gerekiyorsa aynı materyallerin bulunacağı, stüdyo daireler aynı binada olacağı için çocuklara diğer akranlarıyla sosyalleşme fırsatı oluşturulacağı haberde yer almaktadır. Habere göre projeye çocukların fiziksel ihtiyaçlarına uygun olarak, beslenme ve temizlik ihtiyaçları karşılanacak, eğitim ve oyuncak yönünden zenginleşmiş ortamlar yaratılacak ve ceza infaz kurumlarının fiziksel yapılarında onlar için 'oyun parkı' gibi uygun donanımlar geliştirilecek.”*

Bilinmelidir ki projenin adında hapisane kelimesinin geçmesi çocuğun dışarıdaki sosyal hayatı ile bağının ne derece olacağı hakkında şüphe uyandırmaktadır. Ancak proje genel anlamda iyi bir amaca hizmet etmekte olup, söz konusu proje ile çocuğun sosyal hayat ile teması dışarıdaki çocuk ile aynı derecede olursa var olan mahrumiyetlerin birçoğunun ortadan kalkabileceği düşünülmektedir. Bu projede çocuğun, yalnızca çocuğu olan kadınlarla iletişim halinde olacağı, diğer mahkûmlar ile görüşmeyeceği, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanacağı iddiası dikkat çekici hususlardır. Bunların yanı sıra çocuğun dört duvar arasına hapsedilmediği, eğitimini dışarıda görebildiği, sosyal hayatla iç içe olduğu, markete, parka gidebildiği bir sistem kurulması halinde; kanaatimizce annesi sebebiyle çocuğa da verilen ceza büyük oranda ortadan kalkacak, çocuğun üstün yararı korunacaktır.

Her ne kadar bu projenin haberi umutlarımızı arttırmışsa da mayıs ayından bu yana bu haber dışında medyada projeye ilişkin hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Adalet Bakanlığı ve ilgili birimlerin internet sitelerinde konuyla ilgili bir duyuru yoktur ve en önemlisi projenin akıbeti ve devamı hakkında yapmış olduğumuz CİMER başvurusuna verilen cevapta şöyle denmiştir:

“5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 65. Maddesinde; “Anaları hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan sıfır-altı yaş grubundaki çocuklar, analarının yanında kalabilirler. Bu çocuklar gündüzleri ceza infaz kurumu bünyesindeki veya Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu veya diğer kurum ve kuruluşlara ait kreş ve gündüz bakımevlerinde barındırılırlar.” hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm doğrultusunda ceza infaz kurumlarında annesinin yanında kalan çocuklara yönelik olarak yürütülen tüm çalışmalar çocukların üstün yararı ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmekte olup talebinizle ilgili olarak Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 25. Maddesi'nde yer alan; “Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.” hükmü gereğince cevaplandırılmamıştır.”

Bu cevap projenin atıl kaldığını düşündürmektedir. *“Çocuklar ve Türk Ceza İnfaz Sistemi”* adına önemli bir adım olan bu projenin atıl kalmaması, bir an önce faaliyete geçmesi, projenin her aşamasında cezaevlerinin ıslah ve topluma kazandırma aracı olması gerektiği, çocuğun üstün yararının her aşamada öncelenmesi gerektiği hususlarını bu vesile ile tekrar hatırlatıyoruz.

Özellikle 2016 yılındaki Olağanüstü Hal ve takip eden sürecin ardından çocuklu kadınların tutuklamalarında, onlar için düzenlenmiş imtiyazların ve tutukluluğa alternatif olabilecek birçok çözüm yolunun göz ardı edildiğini açık bir şekilde görmekteyiz. Çocuklar da anneleriyle birlikte tıpkı bir mahpus gibi cezaevi şartlarında yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Bu durum “cezaların şahsiliği” ilkesiyle çelişmektedir. Birçok ülke hapsedmenin alternatiflerini yaygınlaştırmaya çalışarak hapishanelerin gerek çocuklar gerek kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya çalışmaktayken Türkiye’de bu süreç maalesef tersine işlemiştir. Türkiye’de çocuklar, her geçen yıl daha fazla adli sistemin içerisine dâhil edilmekte ve üstün yararlarının aksine işaret eden birçok uygulama ile karşı karşıya kalmaktadır.

Suçta ve cezada şahsilik ilkesinin teoride mevcut, ancak pratikte yok sayıldığı ülkemizde annelerinin yanında cezaevinde bulunan çocukların da haklarından mahrum bırakılmak suretiyle cezalandırılması tarafımızca kabul edilecek bir durum değildir. Çocuklu kadınların tutuklanması veya hapis cezasıyla cezalandırılması ilk tercih olmamalı, öncelikle alternatif yolların imkânı değerlendirilmelidir. Bu ifadeler; *“çocuğu olan hiçbir kadın tutuklanmasın yahut hapis cezasına mahkûm edilmesin”* demek değildir. Amacımız öncelikle çocuğun üstün yararının gözetildiği bir adil yargılama, akabinde de çocuğa en az zarar verecek yolun hakkaniyetle seçilmesini sağlamaktır. Mevcut kanunlarda annesi ile cezaevinde kalan çocuklar hakkındaki düzenlemelerin oldukça yüzeysel olması, konunun cezaevi yönetimi ve personelinin insafına kalmasına yol açmaktadır. Yaşanan hak ihlalleri her cezaevinde farklı olduğu gibi, kişiden kişiye dahi değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle kanunlar yapılırken açık ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmeli ve bu kanunların cezaevi yönetiminin inisiyatifi doğrultusunda eğilip bükülmediği sürekli bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Hukuki denetlemenin olmadığı, kamuoyunun sorgulamasına ve bilgi almasına kapatılan cezaevi sistemi, ıslah aracı olmaktan çıkmaktadır.

Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerdeki ilkelerin tam anlamıyla hayata geçirilmesi, cezaevi sisteminin tamamıyla değişmesi ve en önemlisi çocukların bulunduğu her ortamın onların üstün yararına hizmet etmesi, devletin ve kamunun görevidir. Bu nedenle devlet, annesi ile birlikte çocukların da cezalandırıldığı, temel ihtiyaçlarının karşılanmayarak yok sayıldığı cezaevi sistemini değiştirmeli ve sıkı bir şekilde denetlemelidir. Anneleri ile birlikte cezaevinde

kalan çocuklar hakkındaki kanunlar yeniden düzenlenmeli, bir yandan adil yargılanma imkânı sağlarken, diğer yandan tutuklama ve hapis cezalarının son çare olduğu seçenekleri üretmelidir. Çocuklu kadınlar için, cezaevi bölgesinden uzak, çocuğun her türlü ihtiyacının karşılandığı ve sosyal hayattan kopmadığı anne çocuk evlerinin inşa edilmesinin yaşanan hak ihlallerini olabildiğince azaltacağına inanıyoruz. Toplumun geleceğinin çocuklara bağlı olması nedeniyle konuyla ilgili köklü değişikliklerin acilen yapılması gerektiğini önemle belirtiyoruz.

Bütün bu kaygılarla gündemimize gelen bu rapor, sivil denetime açık olmayan cezaevlerinden yeterince bilgi alınamaması ve muhatap örneklerin her birinde kendine has yönler bulunması sebebiyle mutlaka birtakım eksiklikler barındırmaktadır. Sağlıklı bilgi ve değerlendirmeler için bütün örnekler üzerinden bir değerlendirme yapılmalıdır, ancak cezaeviyle ilgili düzenlemeler buna imkân vermemektedir. Bu rapor, mevcut kısıtlı imkânlar çerçevesinde cezaevinde anneleri ile kalan çocuklarımızın yaşadığı hak ihlallerine dikkat çekmeyi ve bir farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir. Cezaevinde anneleri ile birlikte kalan çocuklara dönük yapılabilecekler sadece bizim önerilerimizle sınırlı değildir. Somut örneklerle zenginleştikçe tartışılıp geliştirilebilecek birçok yeni husus bulunduğu açıktır.

Tüm bu imkân ve imkânsızlıklar içerisinde annesi ile birlikte cezaevinde yaşayan çocuklarımızın yaşamlarına ilişkin tespitlerimizi ve en iyi şartlarda yetişmeleri için yapılması gerekenlere dair değerlendirmelerimizi, “ÇOCUK HAKLARI ÇERÇEVESİNDE CEZAEVİNDE BÜYÜYEN ÇOCUKLAR” başlıklı raporumuzla kamuoyunun dikkatine sunuyoruz.